

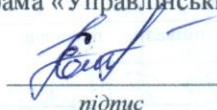
**МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**Факультет податкової справи, обліку та аудиту
Кафедра облікових технологій та бізнес-аналітики**

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

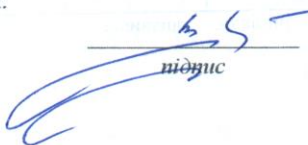
на тему «Обліково-аналітичне забезпечення управління процесом банкрутства підприємства»

здобувача вищої освіти II курсу, групи ОМУ-21-2,
спеціальності 071 «Облік і оподаткування»,
освітньо-професійна програма «Управлінський облік та бізнес-аналітика»

підпис

Іванкевич Єлизавети Ігорівни

Науковий керівник:

підпис

Паянок Тетяна Миколаївна
кандидат економічних наук, доцент

Керівник освітньо-професійної програми:

підпис

Титенко Лариса Василівна
кандидат економічних наук, доцент

Допущено до захисту за рішенням кафедри облікових технологій та бізнес-аналітики, протокол від
18.08.2023 р. № 8

підпис

Паянок Тетяна Миколаївна
кандидат економічних наук, доцент

Ірпінь – 2023

Реєстрація №

5

номер

23.01.23

дата

підпис фахівця кафедри

Результат

перевірки

до захисту

доопрацювання

30.12.22

дата

ініціали, прізвище наукового керівника

Результат захисту

85

оцінка

03.02.2023

дата захисту

Голова комісії

підпис

Савчук В.К., д.е.н., професор

ініціали, прізвище

Члени комісії

підпис

Красівський В.М., д.е.н., професор

ініціали, прізвище

підпис

Паянук Т.М., к.е.н., доцент

ініціали, прізвище

підпис

Титенко Л.В., к.е.н., доцент

ініціали, прізвище

БЛАНК ОЦІНЮВАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Об'єкти контролю	Діапазон оцінки в балах	Фактична кількість балів	Примітки	Дата, П.І.П.: керівника, голови комісії членів комісії, секретаря, (підписи)
ОЦІНЮВАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ КЕРІВНИКОМ ТА РЕЦЕНЗЕНТОМ				
1. Зміст роботи (якість теоретичного матеріалу, його зв'язок з практичним, вміння представляти матеріал в логічній послідовності, наявність висновків та пропозицій)	від 0 до 30	25		
2. Дотримання вимог щодо оформлення	від 0 до 10	5		
3. Вчасне виконання роботи на всіх етапах у встановлені кафедрою терміни	від 0 до 5	5		
4. Рецензент	від 0 до 5	5		
РАЗОМ БАЛІВ	від 0 до 50	40		
ОЦІНЮВАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ КОМІСІЄЮ ПО ЗАХИСТУ				
1. Доповідь	від 0 до 10	10		
2. Роздатковий матеріал	від 0 до 5	5		
3. Знання теоретичного та практичного матеріалу, вміння відповідати на запитання	від 0 до 25	25		
4. Апробація (участь у конференціях)	від 0 до 10	5		
РАЗОМ БАЛІВ	від 0 до 50	45		
ЗАГАЛЬНА КІЛЬКІСТЬ БАЛІВ	від 0 до 100	85		

ПЕРЕВЕДЕННЯ ОЦІНКИ ЗА 100-БАЛЬНОЮ ШКАЛОЮ ДО НАЦІОНАЛЬНОЇ ШКАЛИ ТА ШКАЛИ ЄКТС

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ЄКТС	Оцінка за національною шкалою	Дата	П.І.П.: голови, членів комісії, секретаря, (підпис)
85	B	4	03.01.2023	Савчук В.К., д.е.н., професор Краєвський В.М., д.е.н., професор Палажко Т.М., к.е.н., доцент Титенко А.В., к.е.н., доцент Остапенко Я.О., к.е.н., доцент

Правила переведення оцінок до національної шкали та шкали ЄКТС

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	Оцінка за національною шкалою
90-100	A	5 (відмінно)
80-89	B	4 (добре)
70-79	C	
60-69	D	
50-59	E	3 (задовільно)
35-49	FX	2 (незадовільно)

**МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Факультет податкової справи, обліку та аудиту

Кафедра облікових технологій та бізнес-аналітики

Спеціальність: 071 «Облік і оподаткування»

Освітньо-професійна програма: «Управлінський облік та бізнес-аналітика»

**Затверджую
Завідувач кафедри**

Т.М. Паянок

«16» 09 2022 р.

ЗАВДАННЯ

на кваліфікаційну роботу здобувачу вищої освіти

Іванкевич Єлизаветі Ігорівни

1. Тема кваліфікаційної роботи: «Обліково-аналітичне забезпечення управління процесом банкрутства підприємства», затверджена наказом ректора від 16 01 2022 № 146

2. Строк здачі закінченої роботи: «30» 12 2022 р.

3. Цільова установка (мета роботи): теоретичне обґрунтування та практичне застосування інструментарію обліково-аналітичного забезпечення управління процесом банкрутства.

Об'єкт дослідження: процес банкрутства підприємства.

Предмет дослідження: є обліково-аналітичне забезпечення управління процесом банкрутства підприємства.

4. Вихідні дані до роботи: монографії, дисертаційні дослідження, наукові статті, публікації із зазначеної тематики.

5. Перелік графічного матеріалу: 4 таблиці та 18 рисунків, графіків, схем.

6. Зміст кваліфікаційної роботи (перелік питань за кожним розділом):

- сутність та економічний зміст банкрутства підприємства
- методичні аспекти обліково-аналітичного забезпечення управління процесом банкрутства
- оцінка тенденцій банкрутства підприємств в Україні та загальна характеристика бази дослідження ТОВ «Аеровент»
- організація бухгалтерського обліку в управлінні процесом банкрутства досліджуваного підприємства
- бухгалтерський облік доходів і витрат в управлінні процесом банкрутства досліджуваного підприємства

- аналітична оцінка банкрутства ТОВ «Аероvent»
- побудова превентивної системи менеджменту, спрямованої на попередження криз та банкрутства підприємства

7. Календарний план виконання роботи:

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	
		за планом	фактично
1	Вибір теми, вивчення літературних джерел та складання плану роботи	16.09.2021-30.10.2021	17.09.2021
2	Підготовка розділу роботи та подання його керівнику		
2.1	перший розділ	02.11.2021-23.05.2022	07.02.2022
2.2	другий розділ	24.05.2022-24.10.2022	20.05.2022
2.3	третій розділ	27.10.2022-25.12.2022	24.10.2022
2.4	вступ і висновки	19.12.2022-25.12.2022	18.12.2022
3	Попередній захист роботи	30.12.2022	30.12.2022
4	Отримання відгуку керівника роботи	24.01.2023	24.01.2023
5	Отримання зовнішньої рецензії	24.01.2023-25.01.2023	24.01.2023
6	Допуск до захисту завідувача кафедри	30.12.2022	30.12.2022
7	Захист кваліфікаційної роботи	03.02.2023	03.02.2023

8. Дата видачі завдання: «16» 09 2022 р.

9. Керівник кваліфікаційної роботи

(підпис)

Т.М. Паянок
ініціали, прізвище

10. Керівник освітньо-професійної програми

(підпис)

Л.В. Титенко
ініціали, прізвище

11. Завдання до виконання отримав
здобувач вищої освіти

(підпис)

Є.І.Іванкевич
ініціали, прізвище

АНОТАЦІЯ

«Обліково-аналітичне забезпечення управління процесом банкрутства підприємства»

Мета роботи полягає в теоретичному обґрунтуванні та практичному застосуванні інструментарію обліково-аналітичного забезпечення в управлінні процесом банкрутства підприємства.

Поставлена мета випускної (кваліфікаційної) роботи зумовила необхідність вирішення наступних **завдань**:

- визначити сутність та економічний зміст банкрутства підприємства;
- систематизувати методичні аспекти обліково-аналітичного забезпечення управління процесом банкрутства;
- навести загальну характеристику бази дослідження ТОВ «Аеровент»;
- розглянути організацію бухгалтерського обліку в управлінні процесом банкрутства досліджуваного підприємства;
- сформулювати принципи бухгалтерського обліку доходів і витрат в управлінні процесом банкрутства досліджуваного підприємства;
- здійснити аналітичну оцінку банкрутства ТОВ «Аеровент»;
- розробити положення превентивної системи менеджменту, спрямованої на попередження криз і банкрутства.

Предметом дослідження є обліково-аналітичне забезпечення управління процесом банкрутства підприємства

Об'єктом дослідження виступає процес банкрутства підприємства.

Базою дослідження виступає Товариство з обмеженою відповідальністю «Аеровент».

За результатами дослідження сформульовані висновки та рекомендації, щодо удосконалення обліково-аналітичного забезпечення управління процесом банкрутства підприємства.

Одержані результати можуть бути використані підприємством у своїй фінансово-господарській діяльності.

Кваліфікаційна робота містить 66 сторінок, 4 таблиці, 18 рисунків, список використаних джерел з 47 найменувань, 2 додатків.

Ключові слова: банкрутство, обліково-аналітичне забезпечення, управлінський облік, платоспроможність, підприємство

Рік виконання кваліфікаційної роботи: 2022

Рік захисту роботи: 2023

SUMMARY

«Accounting and analytical support for managing the bankruptcy process of an enterprise»

The purpose of the qualification work is the theoretical justification and practical application of the tools of accounting and analytical support in managing the process of enterprise bankruptcy.

The tasks of the work are:

- to determine the essence and economic content of enterprise bankruptcy;
- to systematize the methodological aspects of accounting and analytical support for managing the bankruptcy process;
- to provide a general description of the research base of "Aerovent" LLC;
- to consider the organization of accounting in the management of the bankruptcy process of the researched enterprise;
- to formulate the principles of accounting for income and expenses in the management of the bankruptcy process of the researched enterprise;
- to carry out an analytical assessment of the bankruptcy of "Aerovent" LLC;
- develop provisions for a preventive management system aimed at preventing crises and bankruptcy

The subject of research is the accounting and analytical support for managing the bankruptcy process of an enterprise.

The object of research is the process of bankruptcy of an enterprise.

The basis of the research is the Aerovent Limited Liability Company.

According to the results of the research are formulated conclusions and recommendations regarding the improvement of accounting and analytical support for managing the bankruptcy process of an enterprise.

The results obtained can be used by the company in its financial and economic activities. Thesis contains 66 pages, 4 tables, 18 figures, a references with 47 titles, 2 appendices.

Keywords: bankruptcy, accounting and analytical support, management accounting, solvency, enterprise.

Year of work completion: 2022

Year of work protection: 2023

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСОМ БАНКРУТСТВА ПІДПРИЄМСТВА	9
1.1. Сутність та економічний зміст банкрутства підприємства	9
1.2. Методичні аспекти обліково-аналітичного забезпечення управління процесом банкрутства	17
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ І МЕТОДИКА ОБЛІКУ В УПРАВЛІННІ ПРОЦЕСОМ БАНКРУТСТВА ДОСЛІДЖУВАНОВОГО ПІДПРИЄМСТВА	25
2.1. Оцінка тенденцій банкрутства підприємств в Україні та загальна характеристика бази дослідження ТОВ «Аеровент»	25
2.2. Організація бухгалтерського обліку в управлінні процесом банкрутства досліджуваного підприємства	32
2.3. Бухгалтерський облік доходів і витрат в управлінні процесом банкрутства досліджуваного підприємства	40
РОЗДІЛ 3. ОРГАНІЗАЦІЯ І МЕТОДИКА АНАЛІЗУ ТА МОДЕЛЮВАННЯ В УПРАВЛІННІ ПРОЦЕСОМ БАНКРУТСТВА ДОСЛІДЖУВАНОВОГО ПІДПРИЄМСТВА	46
3.1. Аналітична оцінка банкрутства ТОВ «Аеровент»	46
3.2. Побудова превентивної системи менеджменту, спрямованої на попередження криз та банкрутства підприємства	53
ВИСНОВКИ	58
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	61
ДОДАТКИ	66

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Підприємництво у ринковій економічній системі є важливим сектором, що забезпечує задоволення суспільних потреб і насичує ринок товарами та послугами. Втім нині вітчизняні підприємства існують у досить складних умовах економіко-політичної нестабільності та стикаються зі значною кількістю проблем, що гальмують їх розвиток, погіршують фінансово-економічний стан, знижують платоспроможність і підвищують ризик банкрутства.

Відтак часто виникають обставини, коли до підприємств застосовуються процедури відновлення платоспроможності та банкрутства, рівень ефективності яких в умовах недосконалої системи врегулювання фінансових проблем в Україні досить низький. З огляду на це має активізуватися процес пошуку інструментів для підвищення якості та результативності зазначених процедур, одними з яких можуть стати упорядкування обліково-звітної системи підприємств-боржників (банкрутів) та залучення до проведення процедур відновлення платоспроможності й банкрутства незалежних компетентних спеціалістів, таких як аудитори. Це зумовлено тим, що зовнішні та внутрішні стейкхолдери для прийняття раціональних і ефективних рішень мають володіти якісною, повною та достовірною інформацією, яка характеризує фінансовий стан підприємства-боржника (банкрута). Основним джерелом такої інформації є дані бухгалтерського обліку та звітності, а однією з форм незалежного контролю за достовірністю обліково-звітних даних, їх відповідністю законодавчим нормам і внутрішнім положенням підприємства є аудит, результати якого дадуть змогу не тільки підтвердити або спростувати достовірність та якість наявної обліково-звітної інформації, а й задовольнити інші специфічні потреби певних категорій користувачів, які виникають при застосуванні до підприємства процедур відновлення платоспроможності та банкрутства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у розвиток теоретичних та організаційно-методичних положень бухгалтерського обліку й аудиту в процедурах відновлення платоспроможності та банкрутства зробили вітчизняні та зарубіжні вчені, зокрема Байкіна С. Г., Бондар М. І., Боронос В. Г., Булович Т. В., Булкот Г. В., Галенко О. М., Глушук О. М., Давидов Г. М., Іосипчук В. А., Кіндрацька Л. М., Кравцова О. М., Кузьмінський Ю. А., Москаль Н. В., Назарова І. Я., Островська О. А., Петрик О. А., Пилипів Н. І., Плікус І. Й., Проскуріна Н. М., Ращупкіна В. Н., Столярєнко О. М., Сухолитка Н. В., Терещенко О. О., Чепелюк Г. М., Чернова М. В., Чугунова О. В., Штангрет А. М., Якубова О. Н.

Мета і завдання дослідження. Метою кваліфікаційної роботи є теоретичне обґрунтування та практичне застосування інструментарію обліково-аналітичного забезпечення управління процесом банкрутства.

Досягнення визначеної мети можливе при вирішенні таких **завдань**:

- визначити сутність та економічний зміст банкрутства підприємства;
- систематизувати методичні аспекти обліково-аналітичного забезпечення управління процесом банкрутства;
- навести загальну характеристику бази дослідження ТОВ «Аеровент»;
- розглянути організацію бухгалтерського обліку в управлінні процесом банкрутства досліджуваного підприємства;
- сформулювати принципи бухгалтерського обліку доходів і витрат в управлінні процесом банкрутства досліджуваного підприємства;
- здійснити аналітичну оцінку банкрутства ТОВ «Аеровент»;
- розробити положення превентивної системи менеджменту, спрямованої на попередження криз і банкрутства.

Предмет дослідження – теоретичні, методичні та прикладні аспекти обліково-аналітичного забезпечення управління процесом банкрутства.

Об’єкт дослідження – процес банкрутства підприємства.

База дослідження – Товариство з обмеженою відповідальністю «Аеровент».

Методи дослідження. Під час написання кваліфікаційної роботи було використано загальнонаукові методи (абстрагування, аналогії, аналізу, синтезу, індукції, дедукції) та спеціальні методи (економетричного моделювання, аналізу, порівняння і розрахунково-аналітичні методичні прийоми).

Наукова новизна отриманих результатів полягає у науковому обґрунтуванні теоретичних положень і вдосконаленні організаційно-методичного забезпечення обліку і аналізу в процесі управління банкрутством підприємства.

Інформаційну базу дослідження склали чинні законодавчі та нормативно-правові акти у сфері банкрутства, бухгалтерського обліку й аналізу; національні та міжнародні стандарти бухгалтерського обліку; наукова монографічна література, інші наукові праці вітчизняних та зарубіжних учених; офіційна статистична інформація; інша навчально-методична література за тематикою дослідження; інформація фахових сайтів.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСОМ БАНКРУТСТВА ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Сутність та економічний зміст банкрутства підприємства

Інститут банкрутства завжди займав важливе місце у розвитку українського підприємництва, але його значення помітно зростає в період, коли розгортання кризових процесів в країні відбувається як у політико-правовій, так і в соціально- економічній сферах. В умовах значного погіршення стану економіки України, спричиненого дією світової економічної депресії, загостренням політичних конфліктів, зволіканням зі структурними реформами та нестабільністю валютно- фінансової ситуації в країні, загроза підвищення рівня збитковості та подальшого банкрутства вітчизняних суб'єктів господарювання значно посилюється.

Термін «банкрутство» відповідно до Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» від 14.05.1992 р. №2343- XII (надалі – Закон №2343-XII) трактується як «визнана господарським судом неспроможність боржника відновити свою платоспроможність за допомогою процедур санації та мирової угоди й погасити встановлені грошові вимоги кредиторів не інакше як через застосування процедури ліквідації» [35]. В свою чергу, неплатоспроможністю визначається «неспроможність боржника виконати грошові зобов'язання перед кредиторами після настання встановленого строку не інакше, як через відновлення його платоспроможності» [35].

Виходячи з даних визначень, а також підтримуючи позицію Козирєвої В.П. [24], Мараховської К.А. [26] та Полякова Б.М. [34] зазначимо, що неплатоспроможність є обов'язковою передумовою банкрутства, а банкрутство є лише одним із можливих наслідків неплатоспроможності, а саме

негативним наслідком, оскільки позитивним наслідком буде відновлення платоспроможності підприємства та продовження ним господарської діяльності.

Неплатоспроможне підприємство може стати банкрутом лише за відповідних умов. Такими умовами, відповідно до Закону №2343-ХІІ [35], можна визначити:

1) наявність встановлених судом вимог кредитора (кредиторів) до боржника у розмірі не менше трьохсот мінімальних розмірів заробітної плати та трьохмісячного терміну несплати цих вимог, що настав після встановленого для їх погашення строку;

2) виявлення недостатності майнових активів боржника для задоволення вимог кредиторів;

3) безрезультатне здійснення процедур санації та мирової угоди.

Різні підходи до розуміння сутності поняття «банкрутство» в довідковій, науковій економічній і юридичній літературі наведені в табл. 1.1.

Таблиця 1.1

Підходи до розуміння сутності категорії «банкрутство»

Науковець	Сутність поняття «банкрутство»
Берест М. М., Тимошенко А. П.	«визнана судом неспроможність господарюючого суб'єкта виконувати свої зобов'язання та продовжувати підприємницьку діяльність внаслідок її економічної неефективності, що є негативним наслідком кризи, призводить до порушення фінансових відносин і ставить під загрозу подальше існування підприємства» [8, с. 69].
Бланк І.А.	«встановлена в судовому порядку фінансова неспроможність підприємства, тобто нездатність підприємства задовольнити в установлені строки пред'явлені до нього з боку кредиторів вимоги та виконати зобов'язання перед бюджетом» [11].
Брейлі Р., Майерс С	«банкрутство є узаконеним способом поглинання фірми кредиторами, якщо та не виконує свої зобов'язання» [13].
Воронкова Т. Є., Рибальченко Н. П.	«міра економічної та юридичної відповідальності господарюючого суб'єкта, виражена в припиненні його господарсько-фінансової діяльності за рішенням суду, у зв'язку з нездатністю задовольнити визнані правомірними вимоги кредиторів і виконати зобов'язання перед бюджетом через перевищення заборгованості над вартістю його майна» [16].

Райзберг Б. А., Лозовський Л. Ш., Стародубцева О. Б.	«нездатність боржника платити за своїми зобов'язаннями, повернути борги в зв'язку з відсутністю у нього коштів для оплати» [36].
Рудика В.І., Великий Ю.М., Зьома О.Д.	«абсолютна неплатоспроможність боржника, що є наслідком глибокої фінансової кризи, внаслідок якої підприємство не може задовольнити пред'явлені йому кредиторами вимоги» [37].
Сабліна Н.В., Кривеженко В.В.	«банкрутство є неспроможністю продовження суб'єктом своєї підприємницької діяльності внаслідок її економічної нерентабельності, безприбутковості» [38].
Фрай Р.	«ринковий спосіб покарання підприємства за масштабні помилки в менеджменті» [2].
Яблонська А.С.	«одна із юридичних підстав ліквідації підприємства, яка виявляється у неспроможності суб'єкта підприємницької діяльності задовольнити у встановлений для цього термін пред'явлені йому кредиторами вимоги і виконати зобов'язання перед бюджетом» [47].

Джерело: розроблено на основі [8, 11, 13, 16, 36, 37, 38, 2, 47].

З огляду на вище наведене, маємо констатувати той факт, що основною причиною банкрутства підприємств є виникнення їх неплатоспроможності за відповідних законодавчо визначених умов. Тому, на нашу думку, більшість науковців, намагаючись встановити причини банкрутства, визначають саме причини неплатоспроможності підприємств, яка в подальшому лише може призвести до банкрутства.

Серед зовнішніх причин банкрутства виокремлюють зазвичай умисні, кон'юнктурні та форс-мажорні; серед внутрішніх – помилки менеджменту (неправильні господарські рішення), нестачу ресурсів (фінансових, матеріальних, кадрових, інноваційних) та умисні дії внутрішніх осіб (власників, керівництва, працівників). Поляков Б.М. [34] характеризує зовнішні причини банкрутства як міжнародні та національні, а внутрішні як банкрутство бізнесу, банкрутство власника, банкрутство послуг та банкрутство виробництва. Асеева Н.В. [6] до зовнішніх причин відносить фактори криз, фактори «негативного спадку», прорахунки державної політики, інфляції та кризи неплатежів, ринкові фактори, взаємодії з партнерами, інноваційні фактори, ресурсний дефіцит, природні катастрофи; до внутрішніх – прорахунки керівників і фахівців у різних сферах діяльності.

Систему зовнішніх і внутрішніх факторів виникнення банкрутства в промисловості України також пропонує Волот О.І. [15]. До зовнішніх науковець відносить загальноекономічні, ринкові та інші (політичні, соціальні, технологічні) фактори; до внутрішніх – виробничі, фінансово-інвестиційні, маркетингові, управлінські. Низку зовнішніх та внутрішніх причин банкрутства також виділяють Гук О.В. [18] та Іванілов О.С. [22].

На групу зовнішніх та внутрішніх поділяє й фактори виникнення та кризового розвитку вітчизняних підприємств Мараховська К. А. [26] та Матвійчук А.В. [27]. При цьому Мараховська К. А. класифікує внутрішні причини на операційні, інвестиційні та фінансові, а зовнішні – на загальноекономічні, ринкові та інші.

Відрізняється від вище зазначених позиція Гук О. В. [18], яка вважає за необхідне виокремити три групи причин банкрутства. Автор також виділяє як одну з груп внутрішні причини, а другу й третю групи визначає як сучасні загальносвітові економічні тенденції та національні політико-економічні причини, які в сукупності й будуть становити загальну групу зовнішніх причин неплатоспроможності.

На нашу думку, більш доцільним є визначення основних груп причин як внутрішні і зовнішні причини, але в межах систем внутрішніх і зовнішніх причин дійсно можна виділити причини за характером та рівнями їх впливу. Саме таким чином класифікує зовнішні фактори, що впливають на діяльність підприємницьких структур в своїй науковій праці Островська Г.В. [33]. Автор виділяє фактори впливу за трьома рівнями:

І рівень – фактори глобального міжнародного характеру;

II рівень – фактори макроекономічної політики держави стосовно розвитку підприємництва;

III рівень – фактори ринкової інфраструктури.

Для визначення причин неплатоспроможності на рівні окремого підприємства, тобто внутрішніх причин, за основу було взято класифікацію, запропоновану Мараховською К. А. [26], оскільки, як зазначалося, дана група

причин залежить від діяльності підприємства, а запропонований автором поділ здійснений саме відповідно до основних видів діяльності підприємства: операційні, фінансові, інвестиційні. Перелік таких причин було дещо розширено, а також доповнено групою управлінських причин, з огляду на те, що причини, пов'язані з прорахунками керівництва чи відповідних фахівців, недостатнім рівнем кваліфікації, або ж умисними діями керівництва чи працівників, мають значний вплив на всі види діяльності підприємства та можуть спричинити негативні наслідки, які в подальшому призведуть до виникнення неплатоспроможності суб'єкта господарювання.

Також, варто зазначити, що банкрутство може бути єдиним варіантом у ситуації, коли у підприємства, яке ліквідується, відсутній власник або інвестор, здатний погасити його борги чи інвестувати в майбутній розвиток, або ж спостерігається наявність неякісного менеджменту чи виробництва продукції, що не користується попитом. Крім того, Ткаченко О.О. [15] підкреслює, що однією з функцій інституту банкрутства є стимулювання підприємств в ефективному веденні своєї господарської діяльності, ухваленні оптимальних рішень, удосконаленні форм та методів управління, що є важливим елементом розвитку ринкової економіки.

Варто зазначити, що важливу роль при застосуванні процедур банкрутства на даний момент відіграють бухгалтерський облік та аналіз, які виступають джерелом їх інформаційного забезпечення та засобом гарантування ефективності, якості та відповідності законодавству. Саме від ефективності та доцільності застосовуваних процедур залежить подальша доля підприємства: уникнути банкрутства, відновити свою платоспроможність та продовжити підприємницьку діяльність, забезпечуючи власні інтереси зокрема, та стимулюючи розвиток вітчизняної економіки взагалі, або ж зазнати краху, бути ліквідованим та принести збитки як на мікро-, так і на макрорівні. Оскільки, як наголошує Рибальченко Н.П. [16], навіть у випадку оголошення банкрутства підприємства та відкриття процедури ліквідації, грамотне застосування даної процедури з великою

вірогідністю може позбавити боржника від зобов'язань перед кредиторами та зберегти його підприємницьку діяльність.

Нагадаємо, що термін «банкрутство» відповідно до Закону №2343-XII [35] трактується як «визнана господарським судом неспроможність боржника відновити свою платоспроможність за допомогою процедур санації та мирової угоди і погасити грошові вимоги кредиторів не інакше як через застосування ліквідаційної процедури» [35].

Тому, виходячи з вище наведеного, процес банкрутства пропонуємо визначити як законодавчо закріплений порядок застосування спеціальних заходів до боржника, неспроможність якого відновити свою платоспроможність за допомогою процедур санації та мирової угоди визнана господарським судом, з метою погашення грошових вимог кредиторів.

Оскільки процедури розпорядження майном та санації (досудової та судової) вводяться до моменту визнання боржника банкрутом, то процесом банкрутства за своїм змістом, на перший погляд є лише процедура ліквідації. Але ч. 2 ст. 37 Закону №2343-XII визначено, що «за клопотанням комітету кредиторів або інвесторів, або власника майна (органу, уповноваженого управляти майном) банкрута чи з власної ініціативи господарський суд може прийняти рішення про введення процедури санації й після визнання боржника банкрутом у разі наявності плану санації та до початку продажу майна банкрута» [35].

Отже, процедурою банкрутства може вважатися й процедура санації боржника у випадку здійснення її після проголошення боржника банкрутом. Що стосується процедури укладання мирової угоди, то її здійснення можливе як до, так і після визнання господарським судом боржника як такого, що неспроможний відновити свою платоспроможність. Отже, мирова угода також відповідає визначенню процесу банкрутства.

Для отримання більш точного представлення меж процесами відновлення платоспроможності та банкрутства, доцільно відобразити їх у спеціально розробленій структурі періоду діяльності підприємства, який

умовно визначено як кризовий період діяльності, пов'язаний з втратою платоспроможності та загрозою банкрутства (рис. 1.1).

Рис. 1.1. Структура кризового періоду діяльності підприємства, пов'язаного з втратою платоспроможності та загрозою банкрутства

Джерело: розроблено на основі [37].

Відповідно до рис. 1.1, процес відновлення платоспроможності починається з виявлення ознак фінансової неспроможності підприємства і завершується відновленням платоспроможності боржника або ж визнанням його банкрутом, що в свою чергу є початком процесу банкрутства, результатом якого є ліквідація або відновлення платоспроможності та продовження діяльності підприємства. Процес відновлення

платоспроможності проходить на досудовому та судовому етапах кризового періоду діяльності підприємства, пов'язаного з втратою платоспроможності та загрозою банкрутства. Тому, здійснювані в цьому процесі процедури відновлення платоспроможності поділяються на досудову процедуру, якою є досудова санація, та судові процедури – розпорядження майном, санація та мирова угода. Судовими процедурами є й процедури банкрутства (ліквідація, а також санація та мирова угода у разі їх введення після визнання боржника банкрутом), адже застосовуються в процесі банкрутства лише на судовому етапі.

Таким чином, в результаті дослідження сутності та взаємозв'язку понять банкрутство та неплатоспроможність, а також аналізу положень Закону №2343-XII, встановлено, що основною причиною банкрутства є виникнення неплатоспроможності підприємства за відповідних законодавчо визначених умов. Тому більшість науковців, намагаючись встановити причини банкрутства, визначають саме причини неплатоспроможності підприємств, яка в подальшому лише може призвести до банкрутства. 3. Встановлено, що явище банкрутства має як позитивні, так і негативні наслідки для підприємств та країни в цілому. З одного боку, банкрутство виступає засобом забезпечення сталого та збалансованого розвитку економіки та стимулює підприємства в ефективному веденні господарської діяльності, з іншого – асоціюється з низкою негативних явищ, які виникають в результаті недобросовісного господарювання і необґрунтованих ліквідацій та призводять до втрат як для підприємства, так і для галузі його діяльності та розвитку економіки країни.

Задля забезпечення мінімізації негативних проявів банкрутства, активізації та збільшення масштабів підприємницького сектору, вітчизняний інститут банкрутства має відповідати вимогам міжнародних стандартів та бути максимально справедливим. Однак, в першу чергу, повинна забезпечуватись ефективність та прозорість застосовуваних до боржника процедур. В сучасних умовах гарантом якості та відповідності законодавству зазначених процедур може виступати бухгалтерський облік та аналіз.

1.2. Методичні аспекти обліково-аналітичного забезпечення управління процесом банкрутства

З метою дослідження нормативно-правового регулювання обліково-звітного процесу підприємств в процедурах відновлення платоспроможності та банкрутства, проведено аналіз діючих на даний момент нормативно-правових джерел у сфері бухгалтерського обліку та звітності й у сфері відносин неплатоспроможності та банкрутства. В результаті встановлено, що єдиний нормативно-правовий акт, який би регулював зазначені питання на сьогодні у вітчизняному законодавстві відсутній. Тому, при веденні бухгалтерського обліку на фінансово неспроможних підприємствах спеціалістам доводиться керуватися окремими положеннями Закону №2343-XII та існуючою чотирьох-рівневою нормативною базою в обліково-звітній сфері:

1) законодавчий рівень: Господарський кодекс України, Закон №996-XIV, Порядок подання фінансової звітності та інші;

2) нормативний рівень: система положень (стандартів) бухгалтерського обліку (надалі – НП(С)БО), План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій (надалі – План рахунків) та Інструкція про його застосування (надалі – Інструкція до Плану рахунків);

3) методичний рівень: інструкції, методичні рекомендації, що розробляються Мінфіном України, Держказначейством, іншими відомствами, яким надане право регулювання бухгалтерського обліку;

4) організаційний рівень: наказ про облікову політику; робочий План рахунків; наказ про проведення інвентаризації та інші.

В процесі дослідження було здійснено аналіз Закону №996-XIV [35] та Закону №2343-XII [36] на предмет наявності положень, що регулюють питання, пов'язані з бухгалтерським обліком та звітністю фінансово неспроможного підприємства. Такі положення, систематизовані та

відображені у табл. 1.2, дають підстави стверджувати, що Закон №996-XIV містить лише вимогу ведення бухгалтерського обліку в кожній процедурі відновлення платоспроможності та банкрутства, а також встановлює звітний період підприємства, що ліквідується.

Таблиця 1.2

Положення Законів №996-XIV та №2343-XII, що регулюють обліковий процес у процесі банкрутства

Нормативно-правовий акт	Зміст положення
Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.99 р. №996-XIV [36]	«Бухгалтерський облік на підприємстві ведеться безперервно з дня реєстрації підприємства до його ліквідації» [36].
	«Звітним періодом підприємства, що ліквідується, є період з початку звітного року до дати прийняття рішення про його ліквідацію» [36].
Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» від 14.05.92 р. №2343-XII [35]	«З дня винесення господарським судом ухвали про припинення повноважень керівника боржника або органів управління боржника керівник, повноваження якого припинені ухвалою господарського суду, зобов'язаний протягом трьох днів передати розпоряднику майна, а розпорядник майна прийняти бухгалтерську та іншу документацію боржника, його печатки і штампи, матеріальні та інші цінності» [35].
	«Органи управління боржника протягом трьох днів з дня прийняття рішення про введення процедури санації та призначення керуючого санацією зобов'язані здійснити передачу керуючому санацією бухгалтерської та іншої документації боржника, його печаток, штамів, матеріальних та інших цінностей» [35].
	«Керуючий санацією зобов'язаний забезпечити ведення боржником бухгалтерського і статистичного звіту та фінансової звітності» [35].
	«Протягом п'ятнадцяти днів з дня призначення ліквідатора відповідні посадові особи банкрута зобов'язані передати бухгалтерську та іншу документацію банкрута, печатки і штампи, матеріальні та інші цінності банкрута ліквідатору. У разі ухилення від виконання зазначених обов'язків відповідні посадові особи банкрута несуть відповідальність відповідно до законів України» [35].

Джерело: розроблено на основі [35-36].

Крім того, Закон №996-XIV визначає обов'язки ліквідаційної комісії та термін публікації ліквідаційного балансу, але ці положення стосуються вже

тільки підприємств, ліквідація яких відбувається не у зв'язку з банкрутством. Тому дані положення до табл. 1.2 не були включені.

Щодо положень Закону № 2343-ХІІ, наведених у табл. 1.2, то в загальному вигляді їх можна охарактеризувати як такі, що визначають осіб, відповідальних за організацію та облік у процедурах вибуття, санації та ліквідації майна. Таким чином, основні нормативно-правові акти як у сфері бухгалтерського обліку, так і у сфері відносин неспроможності та банкрутства містять лише мінімум положень, які не в змозі врегулювати всі проблемні аспекти бухгалтерського обліку та звітності, які виникають на підприємстві-боржнику (банкруті).

Існує низка моделей і методів прогнозування неплатоспроможності, які дозволяють оцінити та діагностувати коефіцієнт платоспроможності підприємства чи установи. Методи діагностики банкрутства дозволяють визначити показники грошових потоків (поточних і майбутніх) і оцінити виробничу, інвестиційну та фінансову діяльність підприємства. Оцінка ймовірності неплатоспроможності є невід'ємною частиною аналізу кредитного ризику.

Багатовимірний статистичний аналіз включає набір методів для вивчення взаємодії пов'язаних різнорідних ознак з метою декомпозиції та зменшення загальної кількості багатовимірних аналізованих властивостей.

Важливо відзначити, що перехід від більшої кількості функцій до меншої служить для зменшення їх розміру та збільшення інформативності. Цього можна досягти розпізнаванням повторюваних даних, агрегацією (узагальненням) за кількома схожими принципами. Агрегація дозволяє перетворити фактичну модель у модель з меншою кількістю властивостей.

Алгоритм багатофакторного статистичного аналізу виявляє закономірності, які насправді існують, але не можуть бути виражені явно. Протистояти цій проблемі можна шляхом вирішення практичних економічних завдань. Наприклад, вивчаючи показники ефективності однорідних (галузевих) компаній, можна помітити, що більшість виділених функцій

мають різні числові значення при переміщенні між об'єктами, неконтрольоване (випадкове) варіювання. Однак такі «випадкові» варіації ознак зазвичай залежать від певних тенденцій, таких як певні середні розміри ознак, де відбувається розсіювання, а також ступінь і взаємозалежність цієї варіації.

Дискримінантний аналіз – один із методів багатовимірної статистичного аналізу, який належить до методів теорії розпізнавання образів. Метою дискримінантного аналізу є їх класифікація на основі вимірювання різних ознак (ознак, параметрів) об'єкта, тобто шляхом оптимального віднесення їх до однієї з кількох груп (класів). Цей тип аналізу є багатовимірним, оскільки вимірюється кілька параметрів об'єкта. Методи дискримінації в даний час є одними з найбільш широко використовуваних методів формування економіко-математичних моделей оцінки ймовірності банкрутства. В першу чергу це пов'язано з тим, що дискримінантний аналіз є ефективним інструментом для розпізнавання образів. Завдяки дискримінантній функції, яка базується на навчальній вибірці, можна віднести досліджуване підприємство до певного кризового класу. Сформована на навчальній вибірці дискримінантна функція може бути застосована до будь-якої досліджуваної компанії, що дуже зручно при практичному застосуванні дискримінантних моделей для оцінки ймовірності банкрутства.

Найбільш відомим і широко використовуваним статистичним методом є метод професора Е. Альтмана [1].

Модель Е. Альтмана побудована з використанням апарату мультиплікативного дискримінантного аналізу. За результатами розрахунків на основі моделі Е. Альтмана визначається певний висновок про можливу ймовірність банкрутства конкретної компанії [1].

Підхід Е. Альтмана, заснований на багатовимірному дискримінантному аналізі, отримав подальший розвиток іншими дослідниками. Але в економіці України модель Е. Альтмана не знайшла широкого застосування, оскільки окремі показники відрізняються від своїх

значень для зарубіжних країн, крім того, інформація про фінансовий стан підприємств часто є недостовірною.

У 1968 р. Едвард Альтман, професор Нью-Йоркського університету, вивчив 66 американських компаній (половина з яких збанкрутувала між 1946 і 1965 рр., а друга половина продовжувала працювати) на основі багатовимірного дискримінантного аналізу з використанням економічних показників і запропонував т.зв. Z-моделі [1].

Двофакторна модель визначається формулою (1.1):

$$Z = -0,3877 - 1,0736K_{\Pi} + 0,0579K_{\text{авт}} \quad (1.1)$$

Для компаній з $Z=0$ ймовірність неплатоспроможності становить 50%. Від'ємні значення Z свідчать про зниження ймовірності банкрутства. Якщо $Z > 0$, ймовірність банкрутства перевищує 50% і зростає зі збільшенням Z . Ця модель проста, не вимагає великого початкового розміру вибірки, але має проблеми з точністю прогнозування.

П'ятифакторна модель (формула (1.2)):

$$Z = 1,2K_1 + 1,4K_2 + 3,3K_3 + 0,6K_4 + 1K_5, \quad (1.2)$$

де K_1 – відношення власних оборотних коштів до сукупних активів;

K_2 – відношення нерозподіленого прибутку до загальних активів;

K_3 – відношення операційного прибутку до загальних активів;

K_4 – відношення ринкової вартості власного капіталу до використаного;

K_5 – відношення виручки від реалізації продукції до сукупних активів.

Залежно від значення Z прогнозується ймовірність банкрутства: якщо $Z < 1,8$ – дуже висока, $1,8 \leq Z < 2,7$ – висока, $2,7 \leq Z < 3$ – низька, $Z \geq 3$ – дуже низька.

Недоліком моделі є неможливість її використання підприємствами, акції яких не були представлені на біржах, що ускладнювало розрахунок K_4 . Тому 1983 р. Альтман запропонував іншу модель (формула (1.3)):

$$Z = 0,717K_1 + 0,847K_2 + 3,107K_3 + 0,42K'_4 + 0,998K_5, \quad (1.3)$$

де K_4 – відношення балансової вартості власного капіталу до використаного капіталу.

Якщо $Z < 1,23$, ймовірність банкрутства дуже висока, $1,23 \leq Z < 3$ - невизначена, $Z \geq 3$ - дуже низька.

Перевагами цієї моделі є простота, відсутність великої кількості вихідної інформації та можливість поділу аналізованих компаній на потенційних банкрутів і не банкрутів. Недоліки – проблеми з точністю, не враховуються коефіцієнти прибутковості. Також модель не підходить для українських підприємств, оскільки не враховує деякі особливості української економіки.

Теоретично універсальна дискримінантна функція (формула (1.4)) українського дослідника О. Терещенка повинна враховувати умови функціонування українських підприємств [40].

$$Z = 1,5K_1 + 0,08K_2 + 10K_3 + 5K_4 + 0,3K_5 + 0,1K_6 \quad (1.4)$$

де K_1 – Cash Flow / зобов'язання;

K_2 – валюта балансу/ зобов'язання;

K_3 – чистий прибуток/ баланс;

K_4 – чистий прибуток/ виручка;

K_5 – виробничі запаси/ виручка;

K_6 – виручка/основний капітал.

Якщо $Z > 2$, компанії не загрожує банкрутство; якщо $1 < Z < 2$, то порушується фінансова стійкість підприємства; однак, якщо вчасно вжити заходів щодо банкрутства, банкрутство не буде неминучим; якщо $0 < Z < 1$, існує загроза банкрутства за відсутності заходів санації; якщо $Z < 0$, компанія майже банкрут [40]. На думку Терещенка, оптимальна дискримінантна функція повинна враховувати всі складові фінансового стану: ліквідність, прибутковість, оборотність, структуру власності, капітал тощо.

Перевагами моделі є простота розрахунків з урахуванням галузевих особливостей підприємств, завдяки використанню різноманітних модифікацій базової моделі для підприємств різних видів діяльності вирішується задача визначення критичних значень показників, які показник ймовірності банкрутства підприємства певної галузі. Однак не позбавлений і недоліків,

оскільки прогнозні дані дуже суб'єктивні, тому можуть виникнути проблеми з точністю оцінки. Крім того, модель націлена на універсальність, а не на практичну ефективність. Однією з найпопулярніших українських моделей для розрахунку ймовірності банкрутства підприємств є модель Матвійчука [27].

У результаті дослідження дана модель включає багато факторів, які охоплюють основні фінансово-економічні показники вітчизняних підприємств, мають високу точність прогнозування банкрутства та позбавлені лінійної залежності між факторними змінними. Це забезпечує стабільність і надійність цієї дискримінантної моделі.

Матвійчук запропонував таку модель оцінки (формула 2.5):

$$Z = 0,033X_1 + 0,268X_2 + 0,045X_3 - 0,018X_4 - 0,004X_5 - \\ - 0,015X_6 + 0,702X_7 \quad (1.5)$$

X1- коефіцієнт мобільності активів;

X2 – коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості;

X3 – коефіцієнт оборотності власного капіталу;

X4– коефіцієнт окупності активів;

X5 – коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами;

X6 – коефіцієнт концентрації залученого капіталу;

X7 – коефіцієнт покриття боргів власним капіталом.

Залежно від значення Z прогнозується така ймовірність банкрутства: якщо при оцінці фінансового стану підприємства ми отримуємо значення $Z > 1,104$, то це свідчить про задовільний фінансовий стан і низьку ймовірність банкрутства. Із зростанням значення Z підвищується стійкість підприємства. Якщо значення $Z \leq 1,104$, то є загроза фінансової кризи. Зі зменшенням Z збільшується загроза банкрутства аналізованої компанії [27].

Перевагами цього підходу є значно вища точність діагностики банкрутства підприємства, ніж інших моделей. Серед недоліків можна відзначити вибір лише двох класів стану підприємства, оскільки при використанні моделі цього недостатньо для оцінки реального фінансового стану.

Таким чином, за результатами проведеного дослідження можна зробити висновок, що серед існуючих на сьогодні моделей прогнозування банкрутства відсутня методологія, яка могла б надати достовірні результати щодо банкрутства вітчизняних підприємств. При використанні методів і методик прогнозування ймовірності банкрутства можна отримати суперечливі висновки щодо рівня фінансового стану підприємства та загрози банкрутства. Перспективами подальших досліджень у цьому напрямі можуть бути питання, пов'язані з удосконаленням механізму прогнозування ймовірності банкрутства з точки зору його складових, існуючих критеріїв.

РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ І МЕТОДИКА ОБЛІКУ В УПРАВЛІННІ ПРОЦЕСОМ БАНКРУТСТВА ДОСЛІДЖУВАНОВОГО ПІДПРИЄМСТВА

2.1. Оцінка тенденцій банкрутства підприємств в Україні та загальна характеристика бази дослідження ТОВ «Аеровент»

Перед наведенням загальної характеристики ТОВ «Аеровент» здійснимо аналіз тенденцій банкрутства підприємств в Україні.

Проведений аналіз показника питомої ваги збиткових підприємств в Україні у 2004-2021 рр. (рис. 2.1), дав змогу визначити, що протягом 2004-2007 рр. кількість збиткових підприємств в країні постійно скорочувалась. Проте, починаючи з 2008 р. ситуація змінилась – частка підприємств, які одержали збиток, в загальній кількості підприємств почала стрімко зростати і у 2010 р. становила 41%. Це означає, що майже половина підприємств України у 2010 р. були збитковими. 2011-2021 рр. характеризувалися покращенням ситуації, оскільки питома вага збиткових підприємств почала зменшуватись і у 2021 р. становила вже 25,2%, але все ж знаходилась на значному рівні.

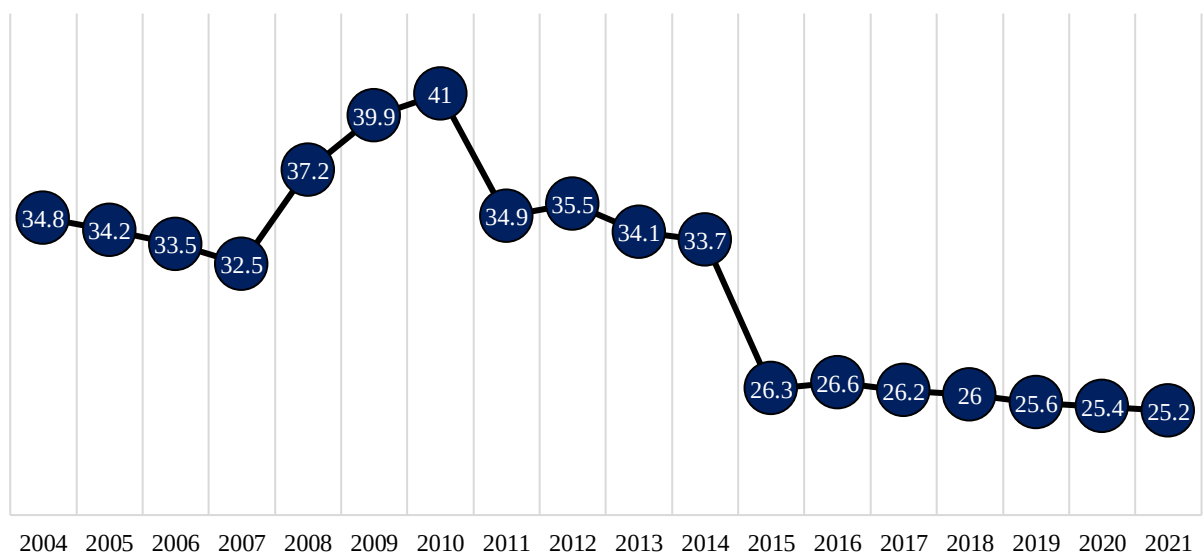

Рис. 2.1. Питома вага збиткових підприємств в Україні у 2004-2021 рр.

Джерело: складено на основі даних Державної служби статистики України.

Динаміка кількості порушених справ про відновлення платоспроможності боржників або визнання їх банкрутами у 2014-2021 рр. мала стійку тенденцію до спадання (рис. 2.2). Якщо у 2014 р. було закінчено провадженням 11,8 тис. справ, то у 2021 р. цей показник зменшився майже у 6 разів і становив 2,1 тис. справ.

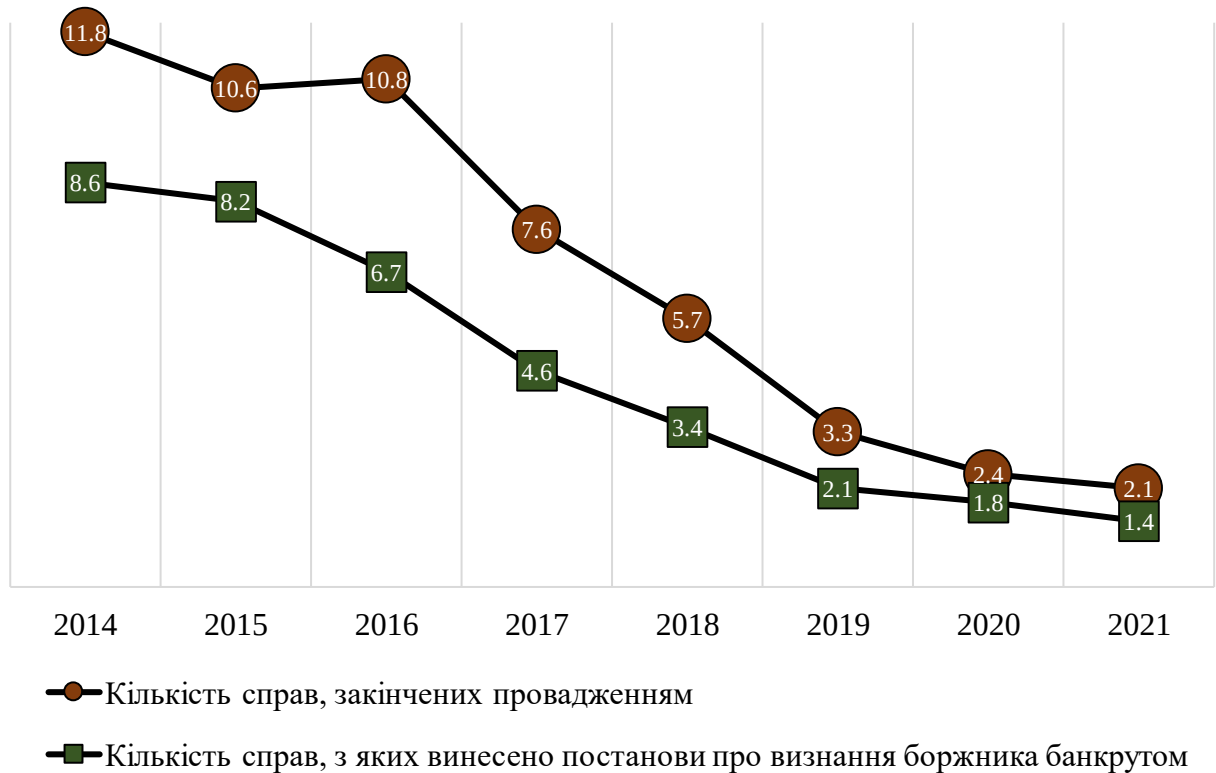

Рис. 2.2. Динаміка кількості справ про відновлення платоспроможності боржників або визнання їх банкрутами, які знаходились на розгляді у місцевих господарських судах у 2014-2021 рр.

Джерело: складено на основі даних Державної служби статистики України.

Кількість справ, з яких винесено постанови суду про визнання підприємства банкрутом, в період з 2014 по 2021 рр. також стабільно зменшувалась. Маючи значення 8,6 тис. справ у 2014 р., цей показник поступово знизився до позначки в 1,4 тис. справ у 2021 р.

Не зважаючи на те, що в Україні протягом останніх років спостерігається досить позитивна динаміка зменшення кількості порушених справ про відновлення платоспроможності боржників або визнання їх

банкрутами, варто зазначити, що певні проблеми у цій сфері все ж існують. В першу чергу вони пов'язані з недостатньою ефективністю системи врегулювання неплатоспроможності підприємств, про що свідчить результат дослідження показника питомої ваги справ, з яких винесено постанови про визнання боржника банкрутом, в загальній кількості порушених справ про відновлення платоспроможності боржників у 2014-2021 рр. (рис. 2.3).

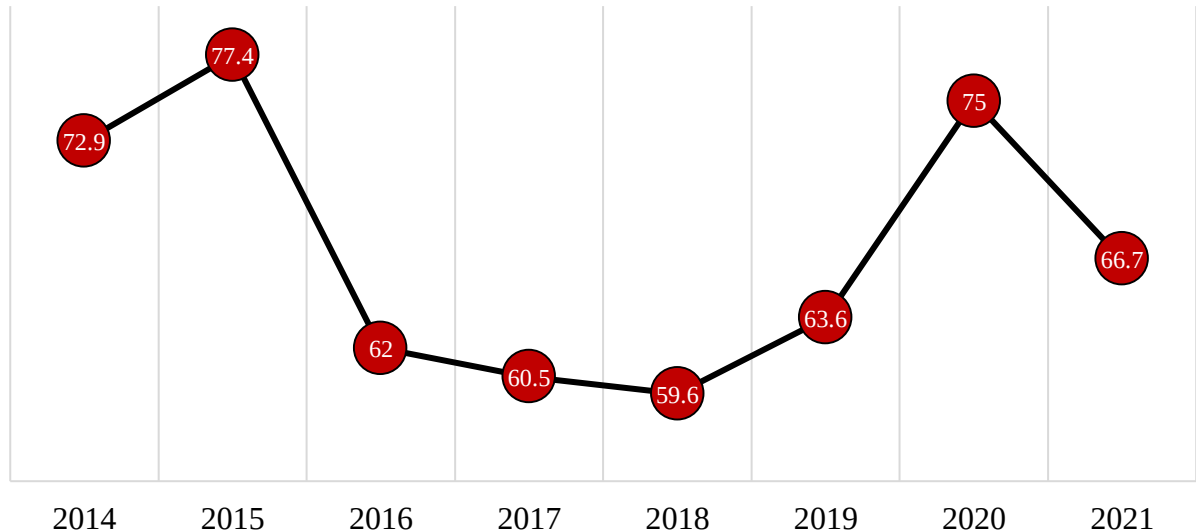

Рис. 2.3. Питома вага справ, з яких винесено постанови про визнання боржника банкрутом, в загальній кількості порушених справ про відновлення платоспроможності боржників у 2014-2021 рр.

Джерело: складено на основі даних Державної служби статистики України.

Максимального значення даний показник досяг у 2015 р., становивши 77,4% справ, з яких винесено постанови про визнання боржника банкрутом, у загальній кількості справ. В період з 2016 по 2018 рр. відбулося зниження досліджуваного показника, але незначне. У 2019 р. питома вага справ, що завершилися визнанням боржника банкрутом знову почала зростати, досягнувши у 2020 р. 75%. Протягом 2021 р. питома вага знизилась, однак, більше половини (66,7%) випадків судових справ все ж закінчувалось банкрутством підприємств. Міністерством юстиції України у 2021 р. було проведено аналіз стану справ на вітчизняних підприємствах, які перебувають у стані банкрутства, за результатами якого було визначено 8811 підприємств,

що знаходяться у процедурі банкрутства: 8373 підприємств приватного сектору економіки, в т. ч. – ФОП, та 438 державних або підприємств, у статутному фонді яких державі належать більше 25%.

Варто також зазначити, що кількість ліквідованих юридичних осіб становила 7842, тоді як санація проводилась лише у 130 справах. Наступного року кількість ліквідацій зменшилась до 5946 ліквідованих юридичних осіб, але зменшилась і кількість проведених санацій суб'єктів господарювання до 125 справ.

За результатами аналізу даних, розміщених на офіційному веб-сайті Вищого господарського суду України, було визначено, що за період з 01.01.2021 р. по 31.12.2021 р. було розміщено 765 оголошень про порушення справи про банкрутство. В цьому ж періоді процедуру санації було введено у 63 випадках, порушення справи про банкрутство з одночасним відкриттям процедури санації здійснено у 19 випадках, тоді як випадків визнання боржника банкрутом та відкриття ліквідаційної процедури налічується 1524.

Отже, як свідчить попередній аналіз, динаміка банкрутства підприємств України є низхідною, що може свідчити про побудову системи антикризового управління сучасними суб'єктами господарювання. Для оцінки інформаційного забезпечення такої системи – обліково-аналітичного інструментарію – досліджуваного підприємства, попередньо проведемо його загальний аналіз.

У рамках оцінки ймовірності банкрутства серед показників діяльності ТОВ «Аеровент» доцільно проаналізувати систему показників ліквідності та платоспроможності.

У таблиці 2.1 наведено аналіз платоспроможності ТОВ «Аеровент» за даними періоду 2017-2019 рр. Обсяги випуску готової продукції та товарів за досліджуваний період зросли, що є негативним показником. Це означає залежність продукції на складі, що призводить до додаткових втрат, пов'язаних зі зберіганням на складах. З 2017 по 2019 рік зростає обсяг платіжних зобов'язань.

Таблиця 2.1

Аналіз ліквідності ТОВ «Аеровент» у 2019-2021 рр.

Назва показників	Роки			Відхилення 2020/2019		Відхилення 2021/2020	
	2019	2020	2021	у тис. грн.	у %	у тис. грн.	у %
Оборотні активи, тис. грн	227 975	257 434	582 290	29 459	13%	324 856	126%
Витрати майбутніх періодів, тис. грн	252	304	433	52	21%	129	43%
Короткострокові зобов'язання, тис. грн	71 817	47 422	74 114	-24 394	-34%	26 692	56%
Грошові активи, тис. грн	2 545	5 137	2 463	2 592	102%	-2 675	-52%
Короткострокові вкладення, тис. грн	252	304	433	52	21%	129	43%
Запаси, тис. грн	115 371	131 906	151 949	16 534	14%	20 043	15%
Поточні зобов'язання, тис. грн	125 215	115 383	171 320	-9 831	-8%	55 937	48%
Коефіцієнт покриття	3,13	5,35	7,74	2,22	71%	2,40	45%
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,04	0,11	0,04	0,07	175%	-0,07	-64%

Джерело: складено на основі даних Додатків А-В.

Для аналізу ліквідності були розраховані наступні коефіцієнти:

1) коефіцієнт покриття - характеризує здатність підприємства забезпечити свої короткострокові зобов'язання за рахунок найбільш легко реалізованої частини активів - оборотних коштів.

Нормативне значення 2-3, тому можна сказати, що ТОВ «Аеровент» має проблемну платоспроможну ситуацію.

2) коефіцієнт абсолютної ліквідності - дозволяє визначити частку короткострокових зобов'язань, які підприємство може погасити найближчим

часом, не чекаючи виплати дебіторської заборгованості та реалізації інших активів.

Значення коефіцієнта вважається достатнім, якщо воно перевищує 0,2-0,3. ТОВ «Аеровент» має значно нижчі значення цього показника, що означає, що підприємству не вистачає грошових коштів.

3) коефіцієнт покриття показує, яку частину поточних зобов'язань підприємство в змозі погасити за рахунок найбільш ліквідних оборотних коштів - грошових коштів та їх еквівалентів, фінансових інвестицій і дебіторської заборгованості.

Отримані дані показують, що з 2019 по 2020 рік коефіцієнт покриття зріс на 71,29%, а саме у 2016 році на кожну гривню поточних зобов'язань підприємство має 5,43 грн. Нормативне значення 1-3, оцінка 5,43 дуже приваблива для кредиторів, але не для власників і керівництва, оскільки означає неефективну структуру активів. З 2020 по 2021 рік показник знизився на 11,05%. Це, звичайно, позитивно, але недостатньо, оскільки значення все ще вище 3.

Аналіз платоспроможності ТОВ «Аеровент» представлений у табл. 2.2.

Таблиця 2.2

Аналіз платоспроможності ТОВ «Аеровент» у 2019-2021 рр.

Назва показників	Роки			Відхилення 2020/2019		Відхилення 2021/2020	
	2019	2020	2021	у тис. грн.	у %	у тис. грн.	у %
Власний капітал, тис. грн	463 988	578 692	713 234	114 705	25%	134 542	23%
Загальні зобов'язання, тис. грн	590 826	674 193	907 468	83 367	14%	233 275	35%
Джерела залучених коштів, тис. грн	127 226	117 453	227 099	-9 773	-8%	109 646	93%
Довгострокові зобов'язання, тис. грн	1 624	1 691	55 392	67	4%	53 701	3176%

Короткострокові зобов'язання, тис. грн	71 817	47 422	74 114	-24 394	-34%	26 692	56%
Вартість основних засобів, тис. грн	302 564	366 078	420 599	63 514	21%	54 521	15%
Вартість оборотних засобів, тис. грн	227 975	257 434	357 631	29 459	13%	100 197	39%
Коефіцієнт фінансової стабільності	3,60	4,86	3,10	1,26	35%	-1,77	-36%
Коефіцієнт фінансового левереджу	0,15	0,15	0,52	0,00	-1%	0,37	238%
Коефіцієнт забезпечення власними коштами	0,70	0,82	0,81	0,12	17%	-0,01	-1%

Джерело: складено на основі даних Додатків А-В.

Він передбачав розрахунок таких показників:

1) коефіцієнт платоспроможності (автономії) показує, яку частину загальних інвестицій у підприємство складає власний капітал. Оптимальне значення більше 0,5, тому підприємство має високий ступінь автономності.

2) коефіцієнт фінансового левериджу відображає структуру капіталу підприємства, а також, певною мірою, ризик структури капіталу. Показує залежність підприємства від довгострокових зобов'язань. Нормативне значення показника має бути не більше 0,25. Значення коефіцієнта для ТОВ «Аеровент» за досліджуваний період становить менше 0,25, тому можна зробити висновок, що підприємство не залежить від довгострокових зобов'язань.

3) коефіцієнт забезпеченості власними коштами характеризує рівень забезпеченості підприємства власними джерелами формування оборотних активів, тобто показує, скільки власних джерел формування оборотних активів підприємства припадає на одиницю цих активів. Нормальним вважається значення коефіцієнта $> 0,1$. Значення коефіцієнта для ТОВ «Аеровент» вище

нормативного значення, що свідчить про нормальний рівень забезпеченості підприємства власними коштами.

Таким чином, певні суперечності в оцінках ліквідності та платоспроможності ТОВ «Аеровент» вимагають використання окремих інструментів оцінки ймовірності та прогнозування банкрутства, основою яких є обліково-інформаційна система та інформація, що в ній міститься.

2.2. Організація бухгалтерського обліку в управлінні процесом банкрутства досліджуваного підприємства

Функціонування підприємства може здійснюватися в різних сферах діяльності, в різних організаційно-правових формах і на різних системах оподаткування. Проте незмінним і завжди необхідним елементом успішної підприємницької діяльності є налагоджений процес управління, який би забезпечував безперервне існування підприємства з раціональним використанням наявних ресурсів, постійним зростанням обсягів виробництва та максимізацією рівня прибутку. Щоб гарантувати високу продуктивність, процес управління підприємством повинен здійснюватися з використанням достатньо потужної інформаційної бази даних. У свою чергу, основний потік інформації, необхідної як управлінському персоналу підприємства, так і іншим зацікавленим користувачам, генерується системою бухгалтерського обліку підприємства як у нормальних умовах господарювання, так і в кризових.

Припустимо, що ТОВ «Аеровент» перебуває в процесі банкрутства. У контексті вищесказаного головним завданням для керівництва підприємства є відновлення платоспроможності або ліквідація підприємства.

Відновлення платоспроможності ТОВ «Аеровент» відбувається в рамках процедури санації, запровадженої господарським судом. Розглянемо, як налагодити інформаційне забезпечення на цьому етапі. Перш за все, під час

проведення санації керуючий санацією зобов'язаний відкрити спеціальний рахунок для проведення санації та розрахунків з кредиторами з метою відокремлення грошових потоків у процедурі санації від грошових потоків операційної діяльності, який ТОВ «Аеровент» не зупиняє. У бухгалтерському обліку згідно з планом рахунків це можна відобразити на спеціальному рахунку 313 «Інші рахунки в установах банків у національній валюті», субрахунок «Санація».

Керуючий санацією протягом трьох місяців з дня винесення постанови про санацію боржника зобов'язаний подати комітету кредиторів план санації боржника, який повинен містити перелік заходів, спрямованих на погашення заборгованості перед кредитори. Такими заходами можуть бути: реструктуризація ТОВ «Аеровент»; перепрофілювання виробництва; закриття нерентабельних виробництв; виконання зобов'язань боржника третіми особами; відстрочення та/або розстрочення платежів або прощення (списання) частини боргів; ліквідація дебіторської заборгованості; реструктуризація активів боржника; обмін вимог кредиторів на майно боржника та (або) його корпоративні права; продаж частини майна боржника; виконання обов'язків боржника власником майна боржника; зобов'язання інвестора погасити заборгованість боржника; отримання кредиту для виплати вихідної допомоги працівникам боржника, які звільняються за планом санації, тощо.

План санації є основним фінансово-розпорядчим документом, згідно з яким здійснюється розподіл грошових потоків. Якщо ТОВ «Аеровент» має намір погасити кредитом не тільки зобов'язання з виплати вихідної допомоги працівникам боржника, які звільняються, а й зобов'язання з нарахувань та утримань, які будуть здійснюватися одночасно з нарахуванням вищевказаних зобов'язань, то це має бути зазначено в плані санації, інакше погашення зобов'язань перед фондами соціального страхування та сплата ПДФО буде неможливим.

Бухгалтер під час виконання цих заходів повинен зареєструвати цю інформацію, тобто оформити відповідні бухгалтерські записи. Для специфіки

операцій припустимо, що кредиторські вимоги боржника виникли в процесі операційної діяльності як кредиторська заборгованість за отримані товари, роботи, послуги (рис. 2.4).

Рис. 2.4. Господарські операції з бухгалтерського супроводу управління процесом банкрутства ТОВ «Аеровент»

Джерело: складено на основі [34].

Слід зазначити, що утримання ПДФО, єдиного соціального внеску та інших обов'язкових платежів із нарахованих виплат працівникам здійснюється в загальному порядку. Операції, пов'язані з надходженням і використанням коштів за результатами проведення санаційних заходів,

необхідно відображати на спеціальному рахунку для санації. Для зручності розрахунків у цьому порядку рекомендовано відкрити аналітичний рахунок 313 «Санація».

Враховуючи те, що під час санації підприємство може мати велику кількість операцій на цьому рахунку, для надходження коштів на цей рахунок та їх витрачання ведеться спеціальний аналітичний облік. Така відомість виконує функцію накопичення інформації для звіту керуючого санацією за напрямком «звіт про рух грошових коштів». Виходячи з того, що більшість операцій у процедурі санації мають розрахунковий характер, виписка з банку буде підтверджуючим документом, на підставі якого формується даний звіт. Усі дані банківських виписок накопичуються в аналітичній інформації, що значно спрощує контроль за розрахунками з кредиторами для керуючого санацією та інших користувачів інформації.

У разі визнання підприємства банкрутом складається ліквідаційний баланс. Проміжний ліквідаційний баланс складається після закінчення строку пред'явлення суб'єктом господарювання вимог кредиторам. Цей бухгалтерський баланс за своїм змістом відображає інформацію про склад майна підприємства та джерела їх формування, вартість усього майна, яким воно володіє, дебіторську та кредиторську заборгованість.

Таким чином, активом проміжного ліквідаційного балансу є конкурсна (ліквідаційна) маса, яка виступатиме джерелом погашення всіх вимог до підприємства, а також виключення з конкурсної маси (витрати, пов'язані з проведенням судових розслідувань та ліквідацією). Як правило, активи оцінюються за ціною реалізації, оскільки дані бухгалтерського обліку не завжди дають можливість дати правильну оцінку. Вимоги кредиторів у свою чергу представлені зобов'язаннями. А капітал підприємства – це частка власників та учасників, погашення якої відбувається після повного погашення всіх вимог кредиторів. Непокритий балансовий збиток є балансуючою статтею від поділу прибутку/збитку до та після процедури банкрутства.

Звірку балансу проводить реєструючий орган, який зазначається на оригіналі проміжного ліквідаційного балансу на штампі звірки. Після погодження проміжного ліквідаційного балансу в органі реєстрації він надсилається до податкового органу для перевірки. Останнім етапом є реалізація майна та розрахунок з кредиторами у відповідній послідовності за отриманою сумою.

Слід зазначити, що статтею 45 Закону «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» «Порядок задоволення вимог кредиторів» визначено, що кошти, отримані від реалізації майна банкрута, спрямовуються на задоволення вимог кредиторів. позовів у порядку, встановленому цією статтею. При цьому черговість відображення вимог кредиторів наведена на рис. 2.5.

Після проведення розрахунків з усіма кредиторами ліквідаційна комісія повинна скласти остаточний ліквідаційний баланс. Метою формування остаточного ліквідаційного балансу є відображення збитків власників і кредиторів підприємства, а також підсумків змін, що відбулися у складі майна та джерелах його формування з початку про складання проміжного ліквідаційного балансу. У ліквідаційному балансі відображається інформація про результати конкурсного провадження, про результати процедури звернення стягнення та реалізації майна та погашення заборгованості підприємства, про суми непогашених вимог [3].

Оскільки після закінчення ліквідаційної процедури все майно має бути продано або відчужене, а дебіторська заборгованість має бути погашена, підсумок активу балансу має дорівнювати нулю. У пасивній частині балансу відображаються непокриті збитки підприємства-банкрута та заборгованість, яка не може бути погашена через відсутність майна в організації-боржника, у розмірі, визначеному арбітражним керуючим. Сума зобов'язань остаточного ліквідаційного балансу на момент ліквідації підприємства-банкрута також повинна дорівнювати нулю. Після складання остаточного ліквідаційного

балансу майно, що залишилося в юридичної особи у зв'язку зі здійсненням усіх розрахунків з кредиторами, розподіляється між її засновниками.

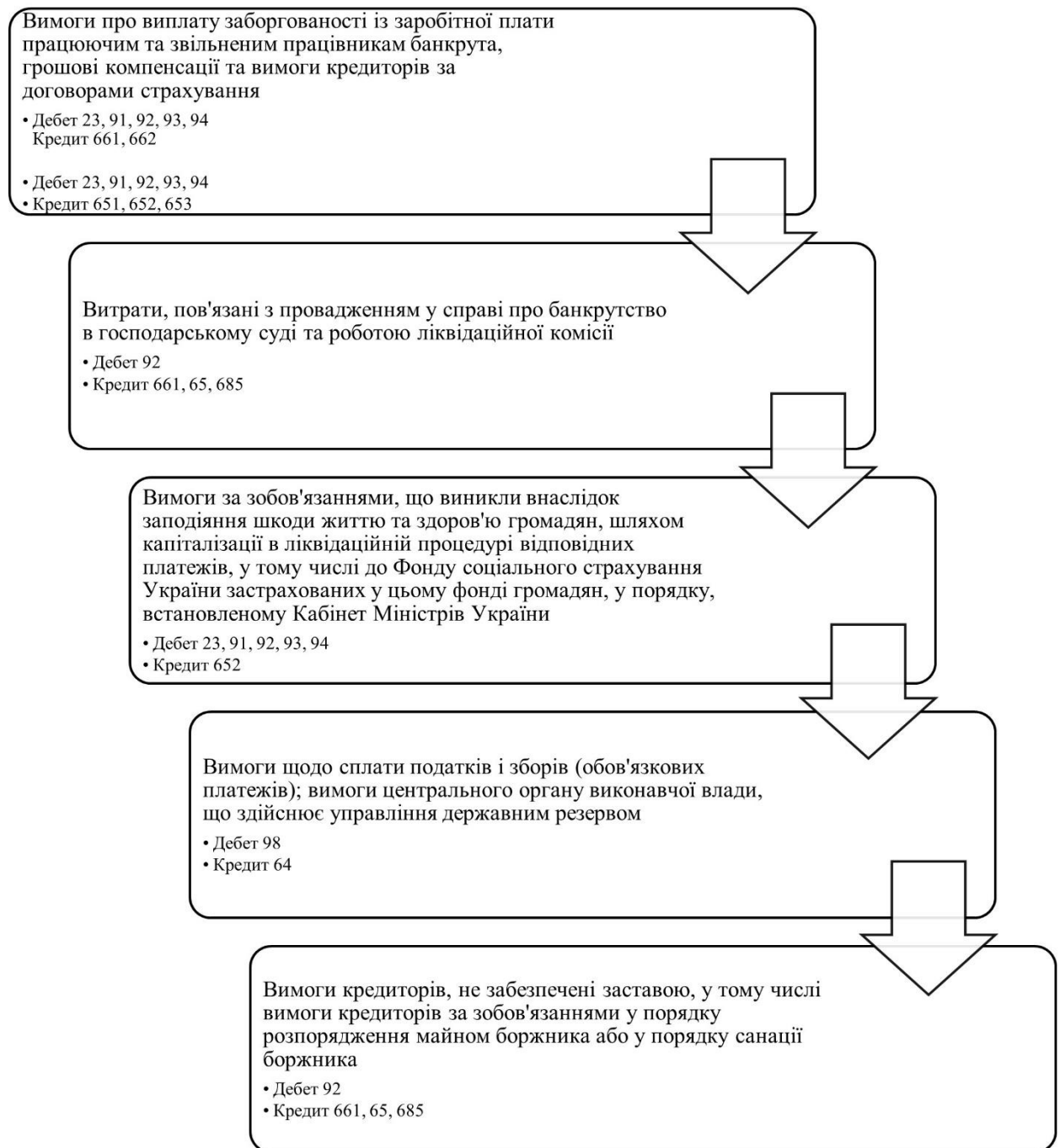

Рис. 2.5. Порядок відображення вимог кредиторів на рахунках бухгалтерського обліку ТОВ «Аеровент»

Джерело: складено на основі [34].

Перш ніж розподіляти майно між засновниками, необхідно насамперед визначити загальний розмір капіталу, який розподіляється. Для цього

необхідно розрахувати суму чистих активів і порівняти їх зі статутним капіталом. Якщо розмір статутного капіталу менше розміру чистих активів, то умовний статутний капітал повинен бути доведений до розміру чистих активів за рахунок вартості майна, що залишилося в організації-банкрута. Майно розподіляється між учасниками пропорційно їх частці у статутному капіталі підприємства.

Підставою для розподілу є акт, підписаний усіма учасниками підприємства, в якому міститься інформація про те, що і кому передається. Організаційний момент - затвердження підсумкового балансу здійснюється засновниками (учасниками) або органом, який прийняв рішення про ліквідацію організації та подається до Центру обслуговування платників податків за місцем реєстрації підприємства. Наступними діями є закриття всіх банківських рахунків підприємства та отримання довідок податкового органу та управління Пенсійного фонду про відсутність заборгованості зі сплати податків, зборів та про відсутність заборгованості зі сплати єдиного внеску до загальнообов'язкового державне соціальне страхування, а також страхові внески.

Наступним, важливим кроком є передача до архівної установи документів, які підлягають довгостроковому зберіганню, знищення печаток, штампів, за результатами чого можна отримати довідку. Норма щодо обов'язковості здачі печаток та штампів для знищення до органів внутрішніх справ втратила чинність, тому необхідно організувати знищення печаток та штампів підприємства самостійно (шляхом складання відповідного акта). І нарешті, після завершення процедури ліквідації підприємства, необхідно внести до Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців запис про остаточну ліквідацію підприємства як юридичної особи. Для цього необхідно подати державному реєстратору наступний перелік документів:

- заповнену реєстраційну картку про державну реєстрацію припинення юридичної особи шляхом ліквідації, не пов'язаної з банкрутством;

- довідка відповідного органу державної податкової служби про відсутність заборгованості зі сплати податків і зборів та про відсутність заборгованості зі сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, а також страхових внесків до Пенсійний фонд України та фонди соціального страхування;

- довідка архівної установи про прийняття документів, які відповідно до законодавства підлягають довгостроковому зберіганню.

Таким чином, формування контрольно-аналітичної інформаційної системи сприяє досягненню цілей процедури банкрутства. Основним джерелом інформаційного забезпечення проведення процедури банкрутства є система обліку, аналізу та контролю господарських операцій з активами та пасивами боржника. Усі антикризові заходи, які використовуються в процедурі санації боржника, належним чином відображаються в системі його бухгалтерського обліку та є інформаційною базою для звітності керуючого санацією. У ліквідаційній процедурі банкрута основними обліковими операціями є операції з відчуження майна банкрута, надходження коштів від реалізації та спрямування їх на погашення вимог кредиторів. Запропонована інформаційна система аналітичного обліку зобов'язань боржника у процедурі банкрутства, розроблений реєстр обліку вимог кредиторів у порядку їх черговості сприятиме максимальному задоволенню вимог кредиторів, дотриманню вимог законодавства, а також дозволяють здійснювати контроль за цільовим використанням отриманих коштів та накопичувати облікову інформацію для звітності у справі про банкрутство. Це дозволить підвищити ефективність процедур банкрутства підприємств в Україні, що визначає напрямок подальших досліджень. Отримані результати можуть бути використані при розробці облікової політики підприємств-банкрутів різних форм власності, при складанні ліквідаційного балансу та звітів арбітражного керуючого.

2.3. Бухгалтерський облік доходів і витрат в управлінні процесом банкрутства досліджуваного підприємства

Інформація про фінансовий стан та фінансові результати підприємства цікавить користувачів як за звичайних умов діяльності, так і в умовах неплатоспроможності та банкрутства. В свою чергу, відповідно до принципу нарахування та відповідності доходів та витрат визначення фінансового результату полягає у порівнянні доходів звітного періоду з витратами, що були здійснені для їх отримання.

Для цілей облікового відображення здійснено класифікацію доходів та витрат боржника (банкрута) в процедурах відновлення платоспроможності та банкрутства (рис. 2.6).

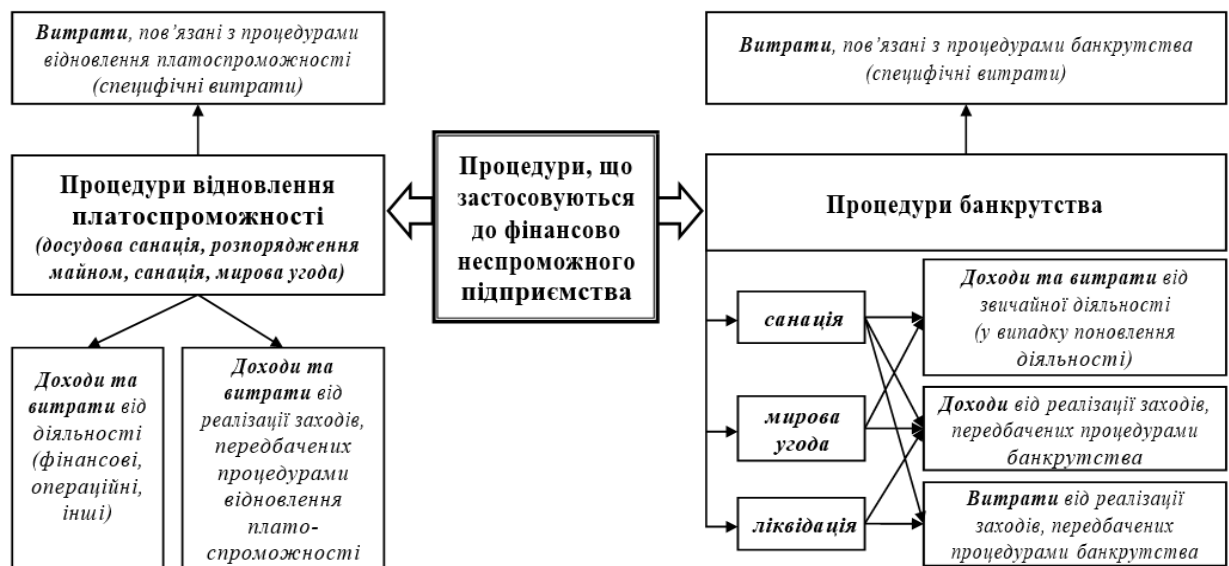

Рис. 2.6. Класифікація доходів та витрат ТОВ «Аеровент» в процедурах відновлення платоспроможності та банкрутства

Джерело: складено на основі [28-29, 34].

Проведене дослідження сутності та особливостей бухгалтерського обліку кожної процедури дало змогу встановити, що в процедурах відновлення платоспроможності у зв'язку з тим, що діяльність підприємства не припиняється, не припиняється і виникнення доходів та витрат від такої діяльності. Разом з тим, виникають доходи та витрати від реалізації заходів,

передбачених відповідними процедурами. Така ж ситуація характерна й для процедури банкрутства санації, якщо діяльність підприємства буде поновлена. Враховуючи специфіку процедури ліквідації, факт припинення діяльності банкрута, цільову спрямованість даної процедури виключно на проведення розрахунків з кредиторами, відсутність дії принципу нарахування та відповідності доходів і витрат, а також превалювання моменту надходження та сплати грошових коштів перед виникненням доходів та витрат, цілком доцільно визнати, що зникає необхідність фіксації факту отримання доходів та витрат від реалізації заходів, передбачених даною процедурою. Облікове відображення доцільно здійснювати лише в частині руху грошових коштів та змін у складі активів взагалі, а також власному капіталі та зобов'язаннях підприємства. В свою чергу, такі зміни будуть впливати на нерозподілений прибуток чи непокритий збиток підприємства. Однак, на перший погляд, виникає протиріччя, яке полягає у тому, що відмовляючись від визнання доходів та витрат у процедурі ліквідації, підприємство не може визнавати й прибутки або збитки, оскільки саме ці показники демонструють перевищення доходів над витратами, або витрат над доходами, відображення яких, як зазначено вище, буде суперечити особливостям процедури ліквідації.

Нерозподілений прибуток (непокриті збитки) є складовою власного капіталу підприємства, яка відображає фінансовий результат діяльності підприємства в поточному і минулому періодах, а також використання прибутку у поточному періоді. У процедурі ліквідації діяльність не здійснюється, тому й про фінансовий результат такої діяльності не може бути й мови, як і про отримання прибутків чи збитків. В свою чергу, на момент відкриття процедури ліквідації підприємство має відповідні накопичені у минулих періодах прибутки або збитки, які й зазнають змін у зв'язку з перекваліфікацією всіх активів в оборотні, а зобов'язання у короткострокові, що зумовлено метою процедури ліквідації. Тому, здійснюючи облікове відображення таких змін показника нерозподіленого прибутку (непокритого збитку) у процедурі ліквідації, відбуватиметься не відображення прибутку чи

збитку, отриманого за результатами процедури, а здійснюватиметься коригування фінансового результату діяльності підприємства, яка здійснювалась до визнання боржника банкрутом.

Відтак, виходячи з вищезазначеного, результати операцій, що призводять до виникнення доходів та витрат від реалізації заходів, передбачених процедурою ліквідації, доцільно відображати з використанням рахунку 44 «Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)». Для облікового відображення доцільно використовувати бухгалтерські записи, що наведені поряд з записами для такого ж роду операцій у діяльності на рис. 2.7.

Оприбуткування надлишків (наприклад, запасів) за результатами інвентаризації	Продаж майна (наприклад, товарів)	Списання кредиторської заборгованості
• Дт 20 Кт 441	• Дт 36 Кт 441 • Дт 442 Кт 281 • Дт 31 Кт 36	• Дт 63 (37, 68) Кт 441

Рис. 2.7. Облік операцій у процедурі ліквідації ТОВ «Аеровент»

Джерело: складено на основі [28-29].

З метою забезпечення відокремленого обліку специфічних витрат доцільно відкрити субрахунок 978 «Витрати, пов'язані з процедурами відновлення платоспроможності» з подальшим відкриттям до нього субрахунків 3-го порядку (рис. 2.8). За дебетом мають відображатися суми визнаних витрат, за кредитом – списання сум витрат на рахунок 79 «Фінансові результати», для чого пропонуємо відкрити відповідний субрахунок 794 «Результат від здійснення процедур відновлення платоспроможності».

Суму визнаних витрат відобразити на Дт цього рахунку, а суму витрат списати на рахунок 79 «Фінансові результати», для чого пропонуємо відкрити відповідний субрахунок 794 «Результати від здійснення заходів з відновлення платоспроможності».

9781	Витрати на оплату судового збору
9782	Витрати на оприлюднення відомостей про процедури відновлення платоспроможності
9783	Витрати на оплату грошової винагороди арбітражному керуючому
9784	Відшкодування витрат арбітражного керуючого
9785	Витрати на оплату послуг сторонніх спеціалістів та експертів
9786	Відшкодування витрат кредиторів
9787	Витрати на виплату вихідної допомоги працівникам
9788	Витрати на організацію продажу майна боржника
9789	Інші витрати, пов'язані з процедурою відновлення платоспроможності

Рис. 2.8. Структура субрахунку 978 «Витрати, пов'язані з процедурами відновлення платоспроможності» ТОВ «Аеровент»

Джерело: складено на основі [3].

При ліквідаційній, а також санаційній та мировій угодах, якщо вони укладені після визнання боржника банкрутом, діяльність товариства припиняється. Тому про облік таких витрат, подібно до витрат у процедурах відновлення платоспроможності, у складі витрат на іншу діяльність не йдеться, оскільки діяльність взагалі більше не здійснюється. Крім того, Законом № 2343-XII про ліквідаційну процедуру чітко визначено, що на цій стадії банкрут починає виконувати всі грошові зобов'язання, але додаткові зобов'язання не виникають, крім витрат, безпосередньо пов'язаних з ліквідаційною процедурою (ст. 38, п. 1).

Тому з метою забезпечення відповідності вимогам чинного законодавства у сфері банкрутства та бухгалтерського обліку пропонуємо внести зміни до Плану рахунків бухгалтерського обліку та Інструкції до нього шляхом запровадження рахунку 98 «Витрати, пов'язані з процедурами банкрутства» (рис. 2.9) з правом віднесення до рахунку 98 «Витрати, пов'язані з процедурами банкрутства». відкривати нею підприємства, які вже визнані банкрутами. Відкриття такого рахунку підприємством у справі про

банкрутство не суперечитиме принципу безперервності, оскільки у ситуації банкрутства за рішенням суду підприємство вже не може стверджувати, що воно не має наміру припиняти діяльність та ліквідуватися.

981	Витрати на оплату судового збору
982	Витрати на оприлюднення відомостей про процедури банкрутства
983	Витрати на оплату грошової винагороди арбітражному керуючому
984	Відшкодування витрат арбітражного керуючого
985	Витрати на оплату послуг сторонніх спеціалістів та експертів
986	Відшкодування витрат кредиторів
987	Витрати на виплату вихідної допомоги працівникам
988	Витрати на організацію продажу майна боржника
989	Інші витрати, пов'язані з процедурами банкрутства

Рис. 2.9. Структура субрахунку 978 «Витрати, пов'язані з процедурами відновлення платоспроможності» ТОВ «Аеровент»

Джерело: складено на основі [3].

У зв'язку із запровадженням такого рахунку в Інструкції до плану рахунків бухгалтерського обліку пропонуємо назву 9 класу рахунків замінити на «Витрати», а в абзаці першому розділу «9 клас» на уточнити, що «рахунки класу «Витрати» використовуються для узагальнення інформації про витрати на операційну, інвестиційну, фінансову, іншу діяльність та витрати, пов'язані з банкрутством підприємства».

На даний момент, враховуючи відсутність рахунку 98 "Витрати, пов'язані з процедурами банкрутства" та необхідність ведення безперервного обліку до моменту безпосередньої ліквідації банкрута, пропонуємо витрати у процедурах відновлення платоспроможності та банкрутства все ще включаються до складу інших витрат діяльності з відкриттям субрахунку 978 «Витрати, пов'язані з банкрутством», якщо процедури банкрутства були введені вперше, але субрахунку № 979, якщо процедури відновлення

платоспроможності були раніше введено в розрізі субрахунки третього порядку, аналогічні субрахункам, зазначеним у табл. 2.7. Суму визнаних витрат відобразити на Дт цього рахунку, а суму витрат списати на рахунок 79 «Фінансові результати» за Кт, для чого пропонуємо відкрити відповідний субрахунок «Результати процедур банкрутства» за н. 794 або 795, знову ж таки в залежності від порядку внесення записів, а також внести зміни до першого абзацу розділу «Рахунок 79», зазначивши, що він призначений не тільки для обліку та узагальнення інформації про фінансові результати діяльності підприємства, а й інформація про результати процедур банкрутства.

Так, наведено комплексний методичний підхід до обліку доходів і витрат підприємства у процедурах відновлення платоспроможності та банкрутства, згідно з яким: доходи та витрати від здійснення заходів, передбачених процедурами відновлення платоспроможності та банкрутства, крім ліквідації, а також доходи та витрати від реалізації заходів, передбачених процедурами відновлення платоспроможності та банкрутства. обліковувати в загальному порядку з внесенням відповідних змін до Плану рахунків та Інструкції до нього; специфічні витрати підприємства-боржника (банкрута), з метою забезпечення контролю за їх виконанням доцільно відображати в бухгалтерському обліку окремо: у процедурах відновлення платоспроможності - у складі інших витрат з відкриттям субрахунку 978 "Витрати, пов'язані з до процедур відновлення платоспроможності»; у процедурах банкрутства - поза межами витрат діяльності на спеціально відкритому рахунку 99 "Витрати, пов'язані з процедурами банкрутства"; визнавати доходи та витрати від здійснення заходів, передбачених ліквідаційною процедурою, недоцільно, в бухгалтерському обліку відображається лише коригування прибутку (збитку), що утворився до визнання боржника банкрутом та відкриття ліквідації.

РОЗДІЛ 3. ОРГАНІЗАЦІЯ І МЕТОДИКА АНАЛІЗУ ТА МОДЕЛЮВАННЯ В УПРАВЛІННІ ПРОЦЕСОМ БАНКРУТСТВА ДОСЛІДЖУВАНОВОГО ПІДПРИЄМСТВА

3.1. Аналітична оцінка банкрутства ТОВ «Аеровент»

У світовій практиці одним із найважливіших інструментів системи раннього запобігання та прогнозування корпоративного банкрутства є дискримінантний аналіз, тобто за допомогою математико-статистичних методів будується функція та розраховуються інтегральні показники, на основі яких можна прогнозувати банкрутство суб'єкта господарювання з ймовірністю управління адекватний. Існує багато методів діагностики ймовірності банкрутства, включаючи модель Альтмана, коефіцієнт Бівера, дискримінантну модель Ліса, дискримінант Таффлера, модель, індекс платоспроможності Конана і Холдера, модель Спрінггейта, дискримінантна модель Терещенка, модель Сайфуліна, Кадикова, Зайцевої.

Розрахунок результатів можливого банкрутства промислових підприємств проведено на прикладі ТОВ «Аеровент», яке розташоване в Києві.

Інформаційною базою для аналізу є бухгалтерська (фінансова) звітність підприємства [1].

Z-модель Альтмана (англ. «Z score model») – математична формула, яка вимірює рівень ризику банкрутства кожної компанії, розроблена американським економістом Едвардом Альтманом у 1968 році.

Загальний економічний зміст моделі полягає у функціонуванні кількох показників, що характеризують економічний потенціал підприємства та результати його роботи за минулий період. Під час розробки власної моделі Е. Альтман дослідив фінансовий стан 66 компаній, половина з яких збанкрутувала, а друга половина продовжувала успішно працювати. Нині в

економічній літературі згадується чотири моделі Альтмана, розглянемо формулу їх розрахунку [1].

Двофакторна модель Альтмана є одним з найпростіших і зрозумілих методів прогнозування ймовірності банкрутства, при її використанні необхідно розрахувати вплив лише двох показників, таких як коефіцієнт поточної ліквідності та питома вага залучених коштів. . в обов'язку. При значенні $Z > 0$ ситуація в аналізованій фірмі є критичною, ймовірність банкрутства висока (рис. 3.1).

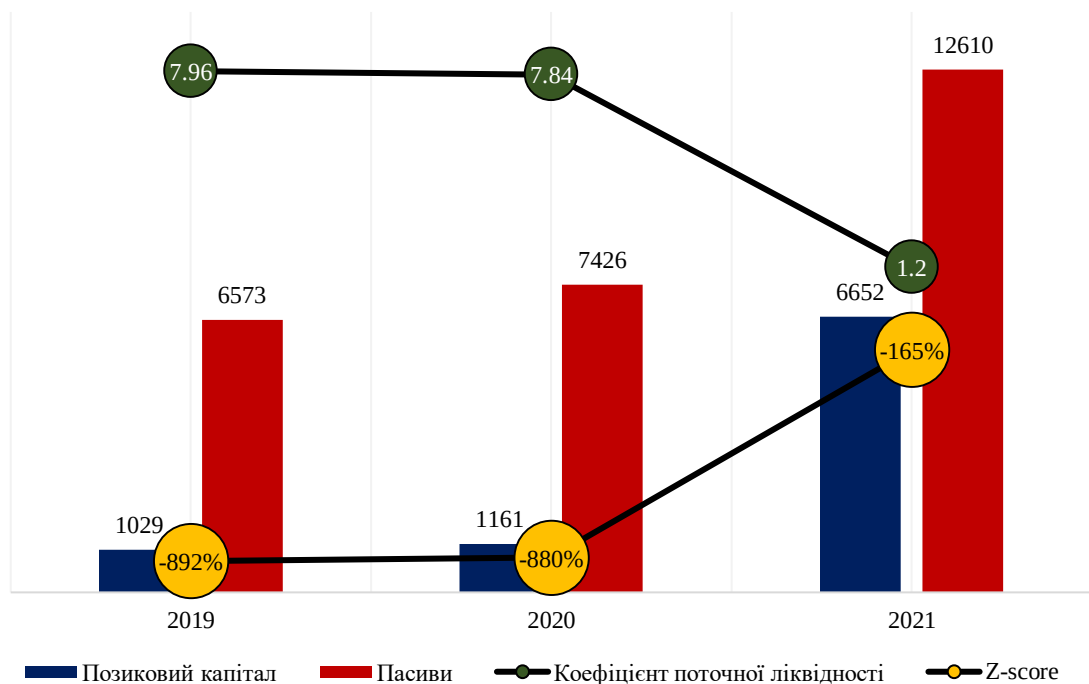

Рис. 3.1. Розрахунок ймовірності банкрутства ТОВ «Аеровент» за двухфакторною моделлю Альтмана

Джерело: складено на основі даних Додатків А-В.

Згідно з розрахунками, ми спостерігаємо тенденцію до зниження ризику корпоративного банкрутства. Висновки з цієї моделі можуть бути неінформативними, оскільки в США діють інші стандарти бухгалтерського обліку (GAAP), тому й коефіцієнти різні. Модель Альтмана для компаній, акції яких не торгуються на фондовому ринку, була опублікована в 1983 р. Якщо $Z < 1,23$, то компанія оголошується банкрутом, 2,9 є характеристикою стабільної та фінансово стабільної компанії (рис. 3.2).

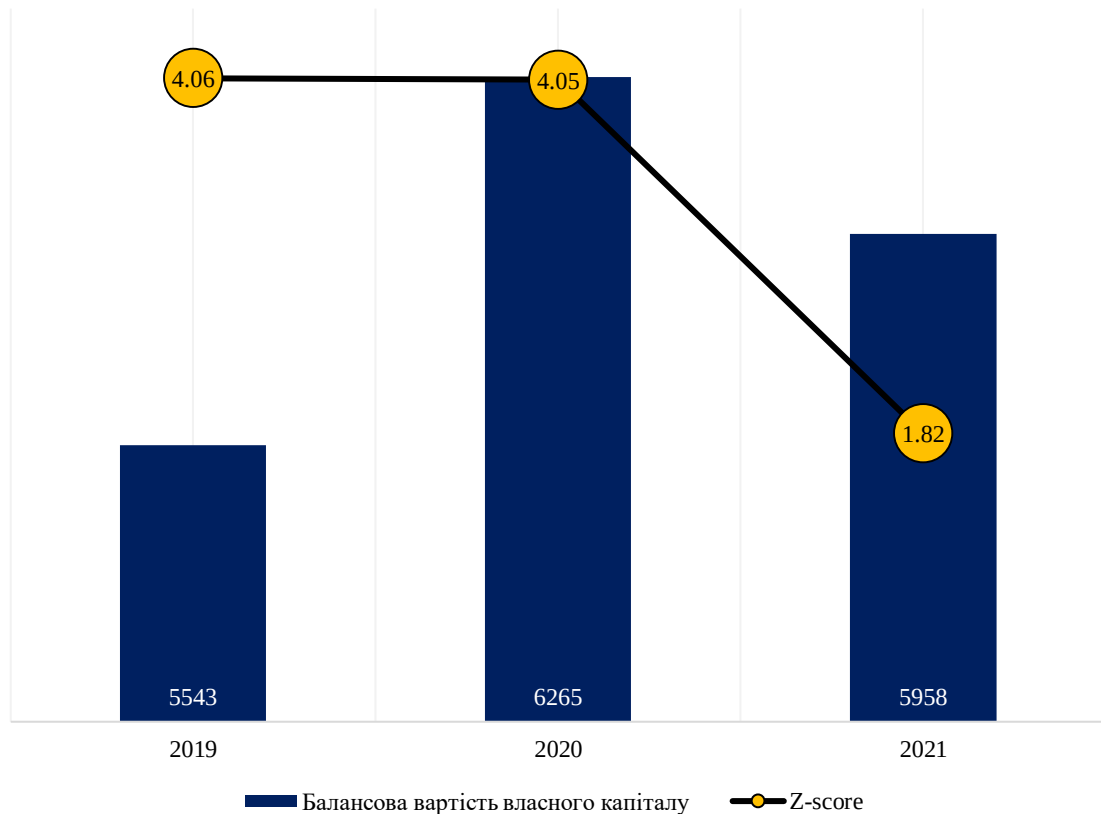

Рис. 3.2. Розрахунок ймовірності банкрутства ТОВ «Аеровент» за п'ятифакторною моделлю Альтмана

Джерело: складено на основі даних Додатків А-В.

Згідно з розрахунками, ймовірність банкрутства компанії за останній період аналізу становить 50%. Тому необхідно аналізувати за іншими моделями. Якщо значення Z більше 0,3, це вказує на хороші довгострокові перспективи компанії, але якщо Z менше 0,2, то банкрутство більш ніж вірогідне [1] (рис. 3.3).

Зазначимо, що в рівняннях Р. Таффлера та Г. Тішоу змінна X_1 відіграє домінуючу роль, а прогностична здатність моделі нижча, ніж у індикатора Z Альтмана, внаслідок чого невеликі коливання економічних показників спостерігаються. Ситуації та можливі помилки у вихідних даних при розрахунку фінансових коефіцієнтів і всього індексу можуть призвести до помилкових висновків.

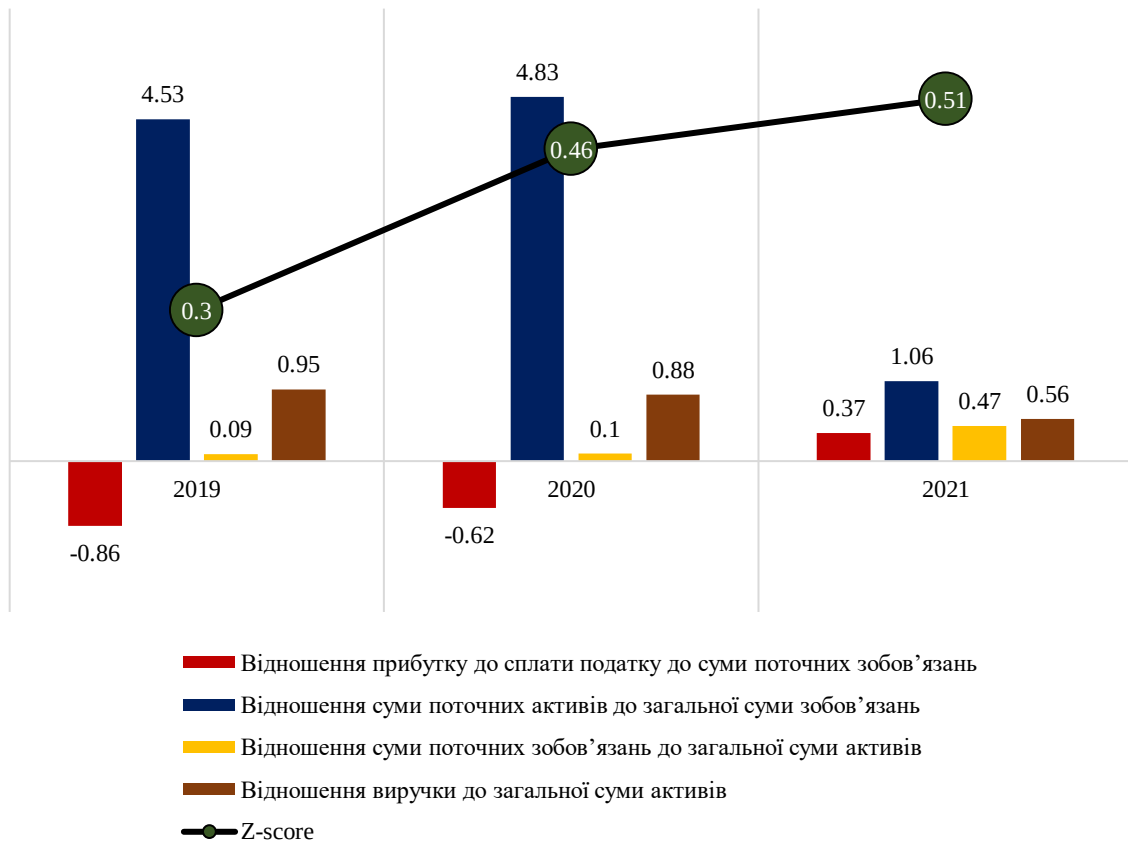

Рис. 3.3. Розрахунок ймовірності банкрутства ТОВ «Аеровент» за моделлю Таффлера-Тішоу

Джерело: складено на основі даних Додатків А-В.

Модель класифікації банкрутства Фулмера базується на обробці даних, зібраних від 60 підприємств, 30 з яких зазнали краху, а 30 працювали нормально з середнім річним оборотом 455 000 доларів США. Спочатку модель складалася з 40 коефіцієнтів, а зараз використовуються тільки 9. Ця модель дає можливість робити прогнози на один рік з точністю до 98 %, а також на два роки з точністю до 81 % (рис. 3.4).

Модель Фулмера використовується комерційними компаніями для розрахунку ймовірності можливого банкрутства, аудиторськими компаніями для підготовки звітів про фінансовий стан компаній-клієнтів, потенційними партнерами та акціонерами компанії для оцінки перспективної платоспроможності та розробки стратегічних рішень у майбутньому.

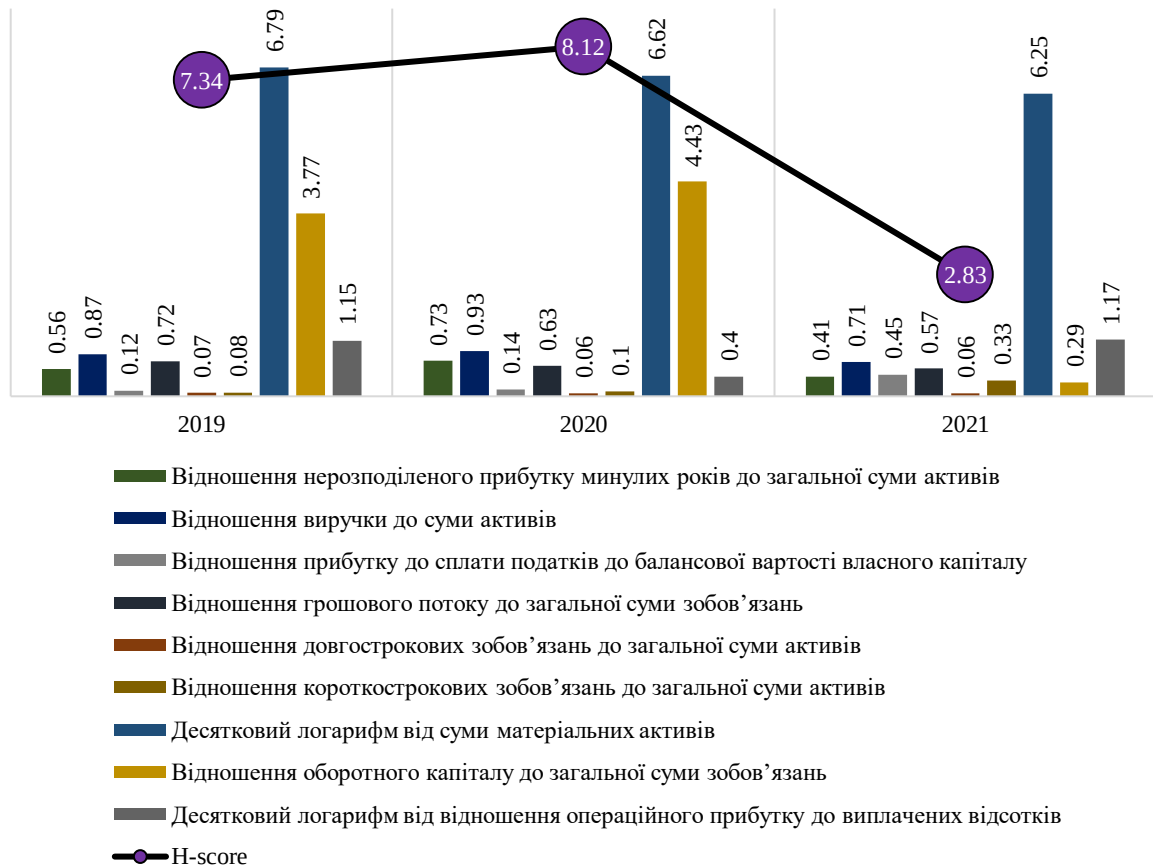

Рис. 3.4. Розрахунок ймовірності банкрутства ТОВ «Аеровент» за моделлю Фулмера

Джерело: складено на основі даних Додатків А-В.

Аналіз моделі показує, що основна частина факторів, які використовуються в критеріальному рівнянні, тісно пов'язані, а більшість компонентів пов'язані з інвестиціями. Цей останній фактор важливий, оскільки він визначає нижню межу темпу зростання інвестицій.

Компонентна модель обернено пропорційна загальній вартості активів. Співвідношення загальної заборгованості та балансової вартості зобов'язань також пов'язане з інвестиціями, оскільки більшість з них здійснюється за рахунок позик.

Модель Springgate оцінює ймовірність банкрутства за такими показниками: відношення поточних активів до суми всіх активів компанії, рентабельність загальних активів, відношення прибутку (без сплати податків) до короткострокових зобов'язань, рентабельність загальних активів. компанії.

оборотність активів. Якщо Z менше 0,862, то компанію можна назвати потенційним банкрутом. Точність прогнозування для цієї моделі становить 92% (рис. 3.5).

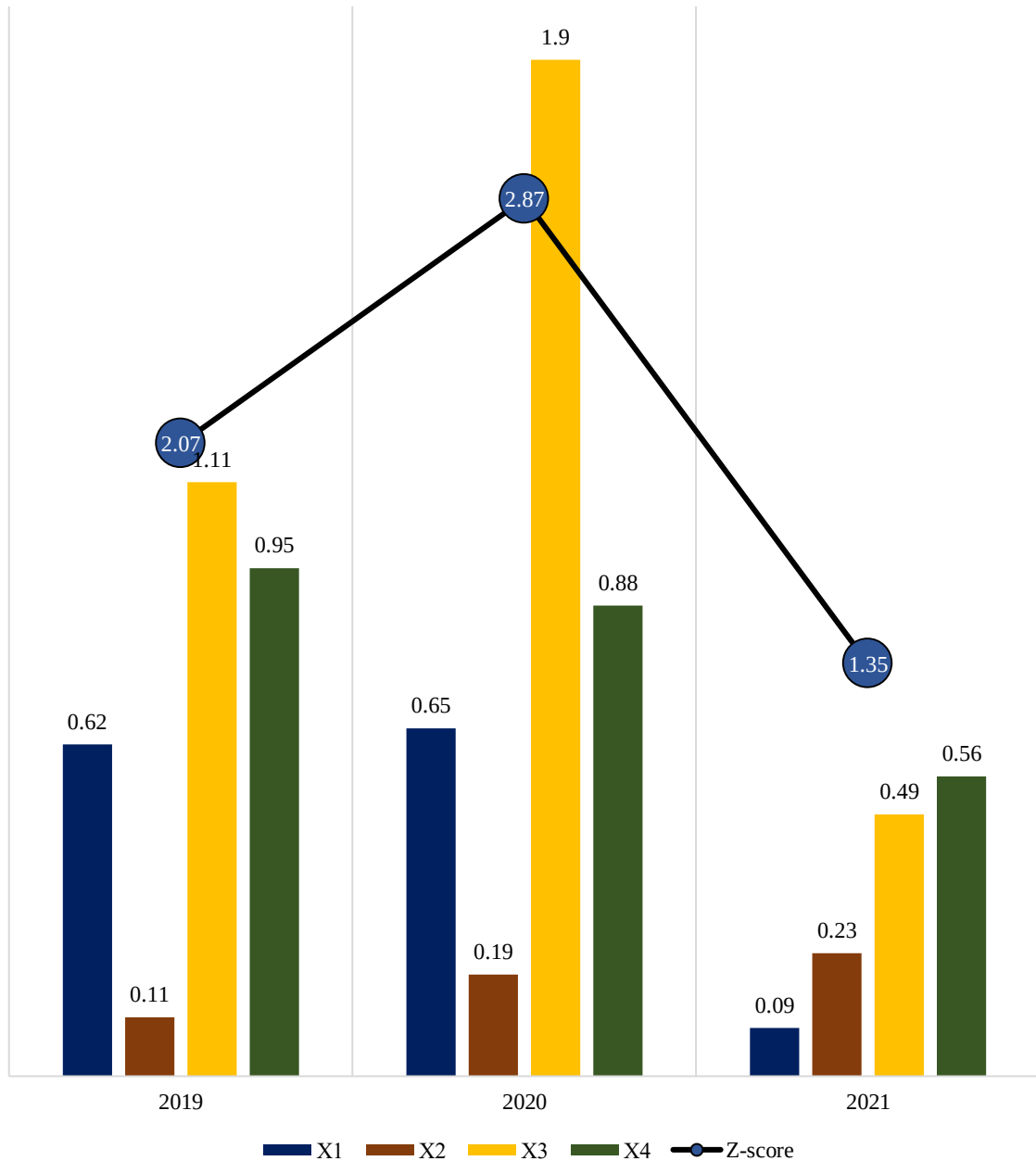

Рис. 3.5. Розрахунок ймовірності банкрутства ТОВ «Аеровент» за моделлю Спрінгейта

Джерело: складено на основі даних Додатків А-В.

Модель Бівера дає змогу оцінити фінансовий стан підприємства з точки зору можливого майбутнього банкрутства [5]. Розрахунок показників, що входять до моделі, представлено в таблиці 3.6.

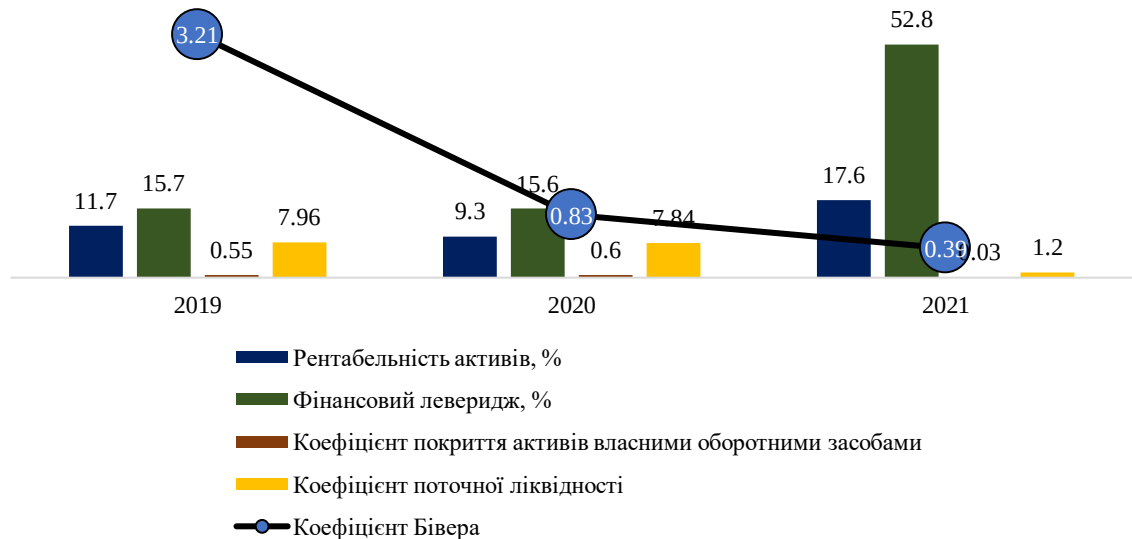

Рис. 3.6. Розрахунок ймовірності банкрутства ТОВ «Аеровент» за моделлю Бівера

Джерело: складено на основі даних Додатків А-В.

Звернувши увагу на аналіз тенденцій та передумов корпоративного банкрутства, можна класифікувати передумови зникнення банкрутства з урахуванням зовнішніх та внутрішніх факторів впливу.

Зовнішніми факторами є:

- світова економічна криза;
- війна в країні;
- зміни орієнтації української економіки на євроінтеграцію.

Внутрішніми факторами є:

- нездатність адекватно реагувати на зміну світових економічних тенденцій;
- прорахунки в тактичному та стратегічному плануванні діяльності підприємства;
- низький рівень техніко-технологічного виробництва;
- зростання рівня дебіторської заборгованості на фоні скорочення фінансування з боку банківських установ.

Отже, розрахувавши різними економетричними методами показники можливого банкрутства ТОВ «Аеровент», ми не можемо з цим однозначно

погодитися. Кілька моделей забезпечують низький ризик корпоративного банкрутства, одна модель забезпечує високий ризик, одна модель забезпечує ризик 50%. Для більш точного аналізу та прогнозу також необхідно застосовувати традиційний підхід до діагностики банкрутства, який полягає у застосуванні стандартних аналітичних методів, а саме горизонтального, вертикального, трендового, порівняльного аналізу, аналізу відносних показників. Відповідно до цього підходу аналіз ймовірності банкрутства базується на розрахунку кількох груп фінансових показників. Висновки щодо якості фінансового стану робляться на основі простого порівняння фактичних показників ліквідності, платоспроможності, фінансової стійкості, стійкості тощо з їх нормативними значеннями. Слід звернути увагу на галузеві особливості молочнопереробних підприємств, основними з яких є наявність у структурі активів великого обсягу основних і оборотних коштів, значний обсяг виробництва та випереджувальна структура виробничого процесу, велика віддаленість окремих виробничих підрозділів один до одного, висока матеріаломісткість і енергоємність виробництва, можливість реалізації продукту на зовнішніх ринках як готового продукту.

3.2. Побудова превентивної системи менеджменту, спрямованої на попередження криз та банкрутства підприємства

У період економічних перетворень, що відбуваються, загроза фінансової безпеки підприємств, зокрема банкрутство розглядається як наслідок адміністративних й організаційних змін і змін майнових відносин.

Запобігання банкрутства підприємства, як складова частина реструктуризації економіки, припускає цільовий вибір найбільш ефективних засобів стратегії й тактики, необхідних для конкретного випадку й конкретного підприємства. Індивідуальність вибору цих засобів не означає, що немає деяких загальних напрямків, характерних для всіх підприємств, що

перебувають у подібній ситуації. Обов'язкові для кожного підприємства процедури, спрямовані на запобігання банкрутства, наведені на рис.1.

Перша із пропонованих тактичних програм для підприємств торгівлі називається захисною (рис. 3.7). Вона заснована на проведенні заходів, що зберігають, основою яких є скорочення всіх витрат, пов'язаних з реалізацією товарів й обслуговуванням покупців, змістом основних фондів і персоналу, що веде до скорочення товарообігу. Така тактика прийнятна, як правило, при дуже несприятливому стіканні зовнішніх для підприємства обставин. Найбільше ефективно, на нашу думку, застосування наступальної тактики (рис. 2), для якої характерне застосування не стільки оперативних, скільки стратегічних заходів. У цьому випадку поряд з ощадливою, ресурсозберігаючою тактикою, проводиться політика більше високих цін, збільшення витрат на вдосконалювання матеріально-технічної бази за рахунок впровадження більше перспективних технологій продажів, розширення асортименту і номенклатури товарів, активний маркетинг.

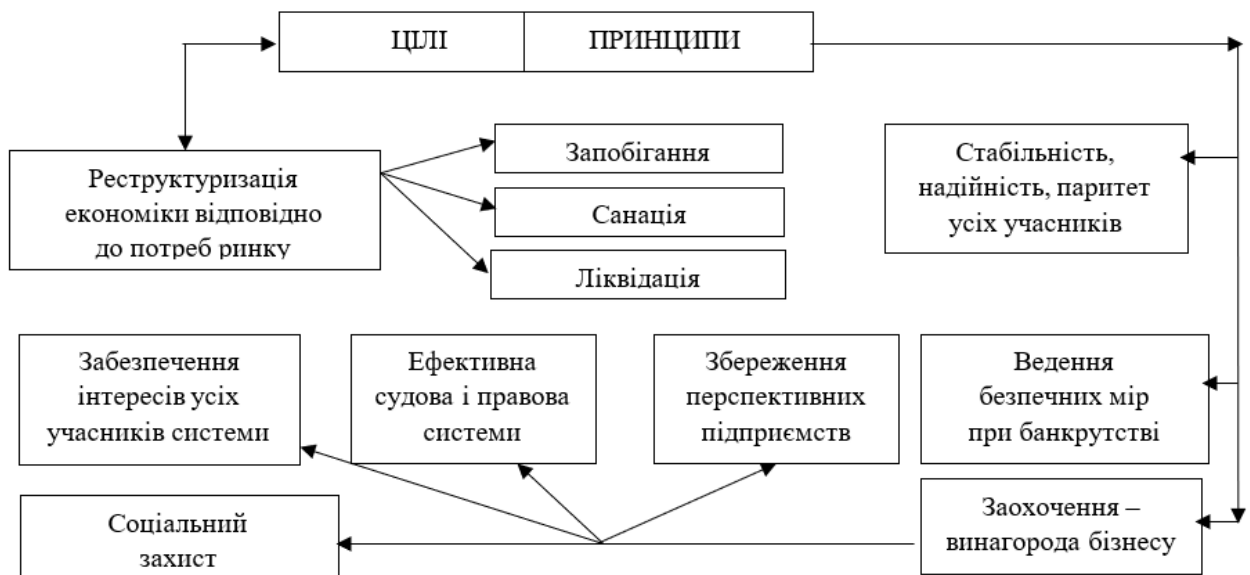

Рис. 3.7. Цілі та принципи системи банкрутства

Джерело: складено на основі [25].

Оперативна програма повинна передбачати своєчасну діагностику фінансового стану й наступні оперативні заходи: закупівля товарів по

передоплаті тільки на основі вивчення попиту; забезпечення високої якості обслуговування; надання додаткових послуг; використання політики обмеженого бюджету; твердий контроль за погашенням дебіторської й кредиторської заборгованості; зміцнення дисципліни.

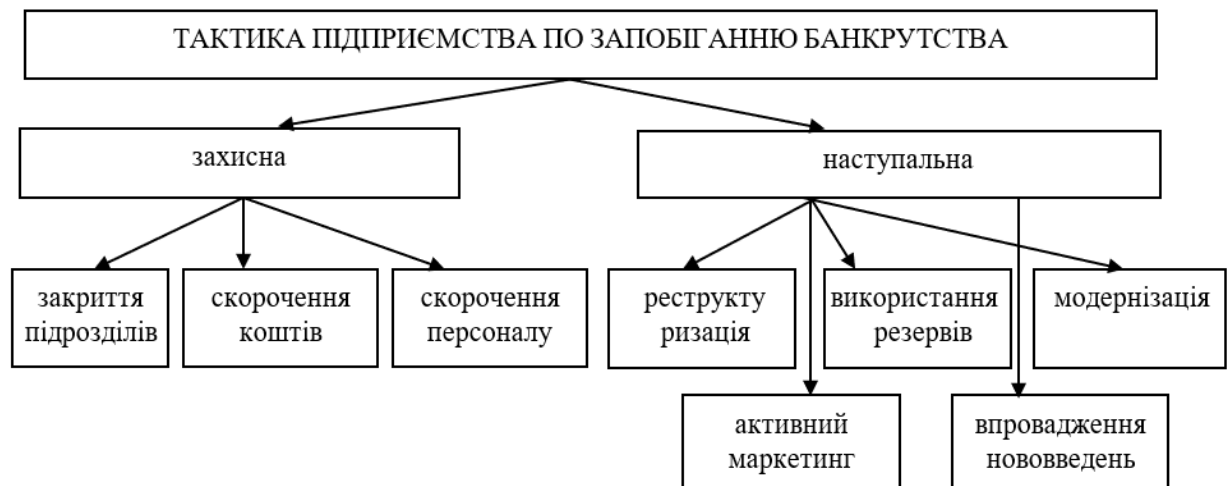

Рис. 3.8. Управління кризовими ситуаціями на підприємстві

Джерело: складено на основі [11].

Роботу з діагностики банкрутства необхідно проводити за такими напрямками: аналіз фінансового стану, прогноз розвитку ринкової ситуації; своєчасне виявлення причин й основних факторів, що сприяють розвитку кризових ситуацій; уміння виявити якомога раніше ознаки прийдешнього неблагополуччя підприємства.

Стратегічна програма механізму запобігання банкрутства повинна передбачати такі напрямки:

– управлінську. Створення оптимальної організаційної структури управління, що найкраще відповідала б цілям і завданням підприємства, а також впливає на нього внутрішнім і зовнішнім факторам в існуючих й очікуваних умовах функціонування. Для вдосконалювання структури управління підприємства можна запропонувати наступні вимоги до системи управління: твердий контроль за ходом виконання рішень й їхніх результатів; делегування повноважень, при якому фахівці у своїй чітко певній сфері мають право приймати рішення й нести за них повну відповідальність; вимагати

відповідності кваліфікації керівників, фахівців, продавців колу їхніх обов'язків і специфіці виконуваної роботи;

– кадрову. У цей час питання формування колективу вимагає концептуально нового рішення. Тому для вдосконалювання кадрової політики підприємства можна запропонувати наступні вимоги до системи підбора й управління персоналом: здійснювати прийом працівників тільки об'єктивно по співбесіді (можна за результатами тестування, що повинне оцінювати не тільки професійні знання й навички, але й морально-психологічні якості людини); впроваджувати прогресивні ставки оплати праці залежно від індивідуальної величини продажів з урахуванням складності товару; додатково преміювати працівників за прояв ініціативи в сфері залучення покупців; поліпшувати умови праці (провітрювання, кондиціонування повітря, достатнє опалення приміщень у холодну пору року, видача спецодягу як вантажникам й експедиторам, так і продавцям з урахуванням сезону);

– маркетингову. Включити в штат фахівця – маркетолога або доплачувати іншому фахівцеві за виконання даних обов'язків при наявності в нього фахової освіти. Тому для вдосконалювання системи маркетингу можна запропонувати впровадження наступних напрямків маркетингової діяльності: постійне вивчення асортиментів реалізованих товарів і товарів у конкурентів, а також стежити за появу нових товарів; вивчати тенденції зміни кон'юнктури ринку й прогнозувати їхній розвиток; стимулювання постійних покупців; створення сприятливого іміджу; використання нових видів реклами;

– технічну. Обновити устаткування в частині вентиляції приміщень, освітленості й створення сприятливого мікроклімату в торговельних приміщеннях (прохолоді – влітку, тепла – взимку, чистоти – постійно); перепланувати розміщення торговельного устаткування з метою збільшення площі показу й збільшення привабливості при викладенні різноманітних деталей, які негармонійно представлені в цей час; обладнати склад зручним торговельним устаткуванням, щоб створити зручності для оптових покупців;

автоматизувати систему обліку запасів на складі по всій номенклатурі й асортименту.

Таким чином, запропоновані рекомендації з реалізації організаційно-економічного механізму запобігання банкрутства, можуть допомогти досліджуваному підприємству уникнути банкрутства не тільки в короткостроковому, але й у довгостроковому періоді, тому що забезпечать йому підвищення конкурентноздатності.

ВИСНОВКИ

Інститут банкрутства завжди посідав важливе місце в розвитку українського підприємництва, але його значення помітно зростає в період розгортання в країні кризових процесів як у політико-правовій, так і в соціально-економічній сферах. В умовах значного погіршення стану економіки України, спричиненого дією світової економічної депресії, загостренням політичних конфліктів, затримкою структурних реформ та нестабільністю валютно-фінансової ситуації в країні, загроза зростання рівня збитковості та подальшого банкрутства вітчизняних суб'єктів господарювання значно зростає.

У результаті дослідження сутності та взаємозв'язку понять банкрутства та неплатоспроможності, а також аналізу положень Закону № 2343-ХІІ встановлено, що основною причиною банкрутства є настання неплатоспроможності суб'єкта господарювання підприємства на відповідних законодавчо визначених умовах. Тому більшість науковців, намагаючись встановити причини банкрутства, визначають саме причини неплатоспроможності підприємств, які в майбутньому можуть призвести лише до банкрутства. 3. Встановлено, що явище банкрутства має як позитивні, так і негативні наслідки для підприємств і країни в цілому. З одного боку, банкрутство виступає засобом забезпечення сталого та збалансованого розвитку економіки та стимулює підприємства до ефективного ведення господарської діяльності, з іншого – пов'язане з низкою негативних явищ, які виникають внаслідок недобросовісного господарювання та необґрунтованих ліквідацій та призводять до збитків як для підприємства, так і для сфери його діяльності та розвитку економіки країни.

За результатами проведеного дослідження можна зробити висновок, що серед існуючих на сьогодні моделей прогнозування банкрутства немає методології, яка могла б надати достовірні результати щодо банкрутства вітчизняних підприємств. При використанні методів і прийомів прогнозування

ймовірності банкрутства можна отримати суперечливі висновки щодо рівня фінансового стану підприємства та загрози банкрутства. Перспективами подальших досліджень у цьому напрямі можуть бути питання, пов'язані з удосконаленням механізму прогнозування ймовірності банкрутства з точки зору його складових, існуючих критеріїв.

Окремі протиріччя в оцінках ліквідності та платоспроможності ТОВ «Аероvent» вимагають використання окремих інструментів оцінки ймовірності та прогнозування банкрутства, основою яких є обліково-інформаційна система та інформація, що в ній міститься.

Досягненню цілей процедури банкрутства сприяє формування контрольно-аналітичної інформаційної системи. Основним джерелом інформаційного забезпечення проведення процедури банкрутства є система обліку, аналізу та контролю господарських операцій з активами та пасивами боржника. Усі антикризові заходи, які використовуються в процедурі санації боржника, належним чином відображаються в системі його бухгалтерського обліку та є інформаційною базою для звітності керуючого санацією. У ліквідаційній процедурі банкрута основними обліковими операціями є операції з відчуження майна банкрута, надходження коштів від реалізації та спрямування їх на погашення вимог кредиторів. Запропонована інформаційна система аналітичного обліку зобов'язань боржника у процедурі банкрутства, розроблений реєстр обліку вимог кредиторів у порядку їх черговості сприятиме максимальному задоволенню вимог кредиторів, дотриманню вимог законодавства, а також дозволяють здійснювати контроль за цільовим використанням отриманих коштів та накопичувати облікову інформацію для звітності у справі про банкрутство. Це дозволить підвищити ефективність процедур банкрутства підприємств в Україні, що визначає напрямки подальших досліджень. Отримані результати можуть бути використані при розробці облікової політики підприємств-банкрутів різних форм власності, при складанні ліквідаційного балансу та звітів арбітражного керуючого. Представлено комплексний методичний підхід до обліку доходів і витрат

підприємства в процедурах відновлення платоспроможності та банкрутства, згідно з яким: доходи і витрати від здійснення заходів, передбачених процедурами відновлення платоспроможності та банкрутства, крім ліквідації, повинні бути обліковуються в загальному порядку з відповідними змінами до Плану рахунків та Інструкції до нього; специфічні витрати підприємства-боржника (банкрута), з метою забезпечення контролю за їх виконанням доцільно відображати в бухгалтерському обліку окремо: у процедурах відновлення платоспроможності - у складі інших витрат з відкриттям субрахунку 978 "Витрати, пов'язані з до процедур відновлення платоспроможності»; у процедурах банкрутства - поза межами витрат діяльності на спеціально відкритому рахунку 99 "Витрати, пов'язані з процедурами банкрутства"; визнавати доходи та витрати від здійснення заходів, передбачених ліквідаційною процедурою, недоцільно, в бухгалтерському обліку відображається лише коригування прибутку (збитку), що утворився до визнання боржника банкрутом та відкриття ліквідації.

Розрахувавши за різними економетричними методами показники ймовірності банкрутства ТОВ «Аеровент», ми не змогли однозначно погодитися з ними. Деякі моделі дають низький ризик банкрутства підприємства, одна модель дає високий ризик, одна модель дає ризик 50%. Для більш точного аналізу та прогнозу також необхідно застосовувати традиційний підхід до діагностики банкрутства, який полягає у застосуванні стандартних аналітичних методик, а саме горизонтального, вертикального, трендового, порівняльного аналізу, аналізу відносних показників. Відповідно до цього підходу аналіз ймовірності банкрутства базується на розрахунку кількох груп фінансових показників. Висновки щодо якості фінансового стану робляться на основі простого порівняння фактичних показників ліквідності, платоспроможності, фінансової стійкості, стійкості тощо з їх нормативними значеннями.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрущак Є. М. Регулювання процесів банкрутства підприємств у перехідній економіці України: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.02.03 / Є. М. Андрущак; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. Львів, 2013. 20 с.
2. Атаманчук Л. О. Облікове відображення господарських операцій у процесі ліквідації підприємств-банкрутів. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2014. Вип. 8, Ч. 2. С. 229-232.
3. Белоусова І. М. Аудиторська діагностика безперервності діяльності підприємств: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.09 / І. М. Белоусова; Тернопільський національний економічний університет. Тернопіль, 2009. 22 с.
4. Багацька К. В. Фінансовий механізм санації підприємства: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.04.01 / К. В. Багацька; Дніпропетр. держ. аграр. ун-т. Д., 2006. 20 с..
5. Битківська А. В. Аналіз сучасних тенденцій банкрутства підприємств в Україні та світі. *Вісник Запорізького національного університету. Економічні науки*. Запоріжжя: Запорізький національний університет. 2015. №1(25). С. 98-107.
6. Білоконь Т. М. Санація підприємств: організаційно-економічний механізм: монографія. Вінниця: ВНТУ, 2010. 152 с.
7. Булкот Г. В. Облік і аналіз процесів ліквідації та санації підприємств України на стадії банкрутства: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.09 / Г. В. Булкот; Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана. К., 2007. 19 с.
8. Берест М.М., Тимошенко А.П. Критичний аналіз змісту економічної категорії банкрутство. *Вісник економіки транспорту і промисловості*, 2010, № 29. С. 69-72.
9. Бутирська І. А. Правове становище боржника у справі про банкрутство. *Науковий вісник Чернівецького університету*. 2013. Вип. 682. С. 65-69.
10. Болконський Є. В. Актуальні питання банкрутства за

законодавством України в умовах розбудови правової держави. *Наше право*. 2013. №7. С. 184-188.

11. Бланк И.А. Управление финансовой безопасностью предприятия / И.А. Бланк. 2-е изд. К.: Эльга, 2009. 645 с.

12. Баленко О. М. Основні принципи організації обліково-аналітичної системи при банкрутстві підприємств. *Формування ринкових відносин в Україні: збірник наукових праць*. 2006. №4(59). С. 36-40.

13. Брейли Р., Майерс С. Принципы корпоративных финансов: Пер. с англ. М.: ЗАО «Олимп – Бизнес», 1997. 1120 с.

14. Банін В. І. Теоретичні основи бухгалтерського обліку: Навчальний посібник / В. І. Ганін, Т. В. Синиц. К.: Центр учбової літератури, 2008. 336 с.

15. Влущук О. М. Облік і аналіз операцій з припинення діяльності підприємства та відновлення його платоспроможності: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.06.04 / О. М. Влущук; Держ. акад. статистики, обліку та аудиту Держкомстату України. – К., 2005. – 22 с.

16. Воронкова Т.Є., Рибальченко Н.П. Банкрутство підприємства та шляхи його подолання. *Міжнародний науковий журнал Інтернаука*, 2017, № 2 (2). С. 39-43.

17. Гнилицька Л. В. Концептуалізація управлінського обліку як інформаційної основи економічної безпеки підприємства / Л. В. Гнилицька // *Фінанси, облік і аудит*. 2013. Вип. 2 (22). С. 185-192

18. Гринчишин Я. М. Багатоаспектна роль бухгалтерського обліку та звітності в антикризовому фінансовому менеджменті підприємств. *Економічні науки*. Сер.: Облік і фінанси. 2013. Вип. 10 (1)

19. Державна служба статистики України: офіційний сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 01.11.2022)

20. Заболотній С. В. Правове регулювання судових процедур банкрутства та порядок їх застосування. *Юридичний вісник*. 2010. №2(15). С. 58-61.

21. Іванова Л. Б. Бухгалтерський облік витрат в умовах антикризових

заходів боржника. *Вісник Чернігівського державного технологічного університету*. 2013. №2(66). С. 394-401.

22. Івженко А. С. Основні напрямки удосконалення механізму санації підприємств за сучасних економічних умов. *Актуальні проблеми економіки*. 2008. №4. С. 142-148.

23. Козлянченко О. М. Інформаційне забезпечення процедури банкрутства. *Актуальні проблеми економіки*. 2009. №10. С. 220-226.

24. Коломієць Н. І. Економічні та організаційно-правові механізми запобігання банкрутству підприємницьких структур: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.06.01 / Н. І. Коломієць; НАН України; Інститут регіональних досліджень. Л., 2006. 17 с.

25. Корецька С. О. Проблеми побудови ліквідаційного балансу підприємства- банкрута та шляхи їх вирішення. *Ефективна економіка*. 2011. №11. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2011_11_4.

26. Мараховська К. А. Науково-методичні засади державного регулювання відновлення платоспроможності (банкрутства) підприємств: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.02.03 / К. А. Мараховська; НДЕІ Міністерства економіки України. К., 2005. 19 с.

27. Марущак Л. Концептульні засади побудови управлінського обліку. *Галицький економічний вісник* Тернопіль: ТНТУ, 2014. Том 45. №2. С. 122-127.

28. Методичні рекомендації щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства, затв. Наказом Міністерства економіки України від 19.01.2006 р. №14 (у редакції наказу Міністерства економіки України 26.10.2010 р. №1361) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/rada/show/v0014665-06.>

29. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затв. наказом Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. №73

30. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00#Text>
31. Назарова І. Я. Облік та розкриття інформації в умовах реорганізації підприємств: дис. ... канд. екон. наук: 08.00.09 / І. Я. Назарова; Терноп. нац. екон. ун-т. Т., 2009. 202 с.
32. Настенко М. М. Надзвичайна діяльність підприємств в умовах кризи неплатежів. *Збірник наукових праць ВДАУ*. 2008. Вип.36. С. 330-333.
33. Олександренко І. В. Основні причини банкрутства підприємств. *Економічний форум*. 2015. №2. С. 222-226.
34. Пилипенко М. Л. Обліково-аналітичне забезпечення реорганізації підприємств: етапи, проблеми та шляхи їх вирішення. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2015. Вип. 25.5. С. 276-280.
35. Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом: Закон України від 14 травня 1992 року №2343-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1992. № 31. С. 440
36. Райзберг Б. А., Лозовский Л. Ш., Стародубцева Е. Б. Современный экономический словарь / Б. А. Райзберг; 2-е изд. М.: ИНФРА-М, 1999. URL: <http://www.ebk.net.ua/Book/Ses/b/0030.htm> (дата звернення: 15.11.2022).
37. Рудика В.І., Великий Ю.М., Зьома О.Д. Економічна сутність поняття «банкрутство»: причини виникнення та наслідки на підприємстві. *Інфраструктура ринку*. 2018, № 18. С. 127-133.
38. Саблина Н.В., Кривеженко В.В. Банкрутство предприятия: причины и пути преодоления. *Бізнес-Інформ*, 2010, № 10. С. 7-11.
39. Садовська І. Б. Обліково-інформаційне забезпечення управлінського аналізу. *Вісник національного університету «Львів. політехніка»*. 2009. №647. С. 498-503.
40. Терещенко О. О. Фінансова санація та банкрутство підприємств: навч. посіб. Київ: КНЕУ, 2009. 412 с.
41. Тухолитка Н. В. Облік і аудит припинення діяльності юридичної особи: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.09 / Н. В. Тухолитка; Київ. нац.

торг.-екон. ун- т. – К.: КНТЕУ, 2008. – 20 с.

42. Шара А. К. Санаційний аудит підприємств роздрібної торгівлі. *Вісник Львівської комерційної академії*. Львів: Видавництво ЛКА, 2013. Вип.

43. С. 123-127.

43. Шерстюк О. Л. Аналітичні аспекти аудиторської оцінки безперервності діяльності підприємств. *Вісник ЖДТУ*. 2010. №3(53). С. 272-274с.

44. Штангрет А. М. Попередження та уникнення банкрутства промислових підприємств (на прикладі підприємств поліграфічної промисловості): автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.06.01 / А. М. Штангрет; Нац. акад. наук України, Ін-т регіон. дослідж. Л., 2013.22 с.

45. Штангрет А. М. Фінансова санація та банкрутство підприємств: навч. посіб. / А. М. Штангрет, В. В. Шляхетко, О. Б. Волович, І. В. Зубрей. К.: Знання, 2012. 374 с.

46. Яковлев О. О. Становлення та історичні етапи розвитку інституту банкрутства в Україні / О. О. Яковлев // Університетські наукові записки. – 2010. №2. С. 140-148.

47. Яблонська А.С. Діяльність арбітражних керуючих: нормативне врегулювання та необхідність законодавчого вдосконалення. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_4793 (дата звернення: 18.11.2022).

ДОДАТКИ

Додаток А

Бухгалтерська звітність за 2019-2020 рр.

Бухгалтерський баланс (Звіт про фінансовий стан). Активи

Назва показника	Код	2020
Нематеріальні активи	1000	10376
первісна вартість	1001	15484
накопичена амортизація	1002	5108
Незавершені капітальні інвестиції	1005	116330
Основні засоби	1010	896468
первісна вартість	1011	1663396
знос	1012	766928
інші фінансові інвестиції	1035	47
Відстрочені податкові активи	1045	3412
Інші необоротні активи	1090	28162
I.Всього необоротних активів	1095	1054795
Запаси	1100	218644
Виробничі запаси	1101	89363
Готова продукція	1103	86666
Товари	1104	42615
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1125	314201
Дебіторська заборгованість за розрахунками: за виданими авансами	1130	13258
з бюджетом	1135	38398
у тому числі з податку на прибуток	1136	9704
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	358
Гроші та їх еквіваленти	1165	48213

Готівка	1166	8
Рахунки в банках	1167	48205
Витрати майбутніх періодів	1170	560
Інші оборотні активи	1190	42
ІІ.Всього оборотних активів	1195	633674
БАЛАНС	1300	1688469

Бухгалтерський баланс (Звіт про фінансовий стан). Пасиви

Назва показника	Код	2020
Зареєстрований (пайовий капітал)	1400	5341
Додатковий капітал	1410	0
Нерозподілений прибуток		
(непокритий збиток	1420	1221275
І.Всього власного капіталу	1495	1226616
Довгострокові кредити банків	1510	22661
Інші довгострокові зобов'язання	1515	3613
ІІ.Всього довгострокових зобов'язань і забезпечень	1595	26274
Короткострокові кредити банків	1600	208600
товари, роботи, послуги	1615	93113
розрахунками з бюджетом	1620	1309
розрахунками зі страхування	1625	695
розрахунками з оплати праці	1630	4787
за одержаними авансами	1635	708
Поточні забезпечення	1660	13583
Доходи майбутніх періодів	1665	0
Інші поточні зобов'язання	1690	112784
ІІІ.Всього поточних зобов'язань і забезпечень	1695	435579
БАЛАНС	1900	1688469

Додаток Б

Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)

Назва показника	Код	2020
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	2205165
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	1643237
Валовий: прибуток	2090	561928
Інші операційні доходи	2120	10194
Адміністративні витрати	2130	64302
Витрати на збут	2150	292950
Інші операційні витрати	2180	9187
Фінансовий результат від операційної діяльності: прибуток	2190	205683
Інші фінансові доходи	2220	35
Інші доходи	2240	1995
Фінансові витрати	2250	46020
Інші витрати	2270	825
Фінансовий результат до оподаткування: прибуток	2290	160868
Витрати (дохід) з податку на прибуток	2300	29942
Чистий фінансовий результат: прибуток	2350	130926
Чистий фінансовий результат: збиток	2355	0
Назва показника	Код	2020
Сукупний дохід (сума рядків 2350, 2355 та 2460)	2465	130926

Операційні витрати

Назва показника	Код	2020
Матеріальні затрати	2500	1027872
Витрати на оплату праці	2505	194453
Відрахування на соціальні заходи	2510	36278
Амортизація	2515	142490
Інші операційні витрати	2520	357340
Разом	2550	1758433

Інші дані

Назва показника	Код	2020
Середньорічна кількість простих акцій	2600	27865000
Скоригована середньорічна кількість простих акцій	2605	27865000
Чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2610	4,69858
Скоригований чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2615	4,69858